

Enligt dess erfarenheter är sålunda den personliga oviljan mot ansträngning i arbetet redan tillräckligt stor och allmän för att skydda individerna mot överansträngning, och även om en arbetsgivare skulle vara nog oförstående att vilja fordra för mycket av sina arbetare, lär det icke lyckas honom att genomföra sin vilja och fortsätta därmed. Det synes ligga en större fara för vårt folk just i obenägenheten för ansträngning och ihärdighet i arbetet. Det torde vara mera sällsynt, att någon gör sig skada genom arbete än genom lättja. Från folkhälsans synpunkt är därför en lagstiftning om förkortad arbetstid obehörlig.

Man lär på vissa håll tro, framhålles det vidare, att en minskning av arbetstiden liksom även i viss mån en minskning av arbetsprestationen skulle medföra minskad arbetslöshet, bättre löner och över huvud taget bättre levnadsförhållanden för arbetarna. Denna asikt kan ej delas. En arbetstidens minskning, som liksom en minskning i arbetsprestationen medför minskning av produktionen, måste i stort sett ovillkorligen minska tillgången på alla förnödenheter, som frambringas genom arbete, och därav följer ovillkorligen, att levnadsstandarden i stort sett försämras för alla, vare sig fördelningen regleras genom fri konkurrens eller på annat sätt.

Om man utgår ifrån, fortsätter yttrandet, att arbetet är värt minst lika mycket som betalas för detsamma, inses lätt, vilken förlust det skulle vara för vårt folk att minska arbetstiden med exempelvis 1 timme om dagen. Man torde kunna räkna med i runt tal åtminstone 3 mill. arbetsföra människor här i landet, och om med hänsyn till gällande avlönningar värdet av deras arbete uppskattas till i medeltal endast 40 öre i timmen, så gör detta för 300 arbetsdagar 360 mill. kr. Visserligen arbeta icke alla arbetsföra för lön, som kan uträknas per timme eller annorledes uttryckas i bestämd form, men deras arbete torde icke vara mindre värt för det, och en inskränkning i arbetstiden skulle väl rättvisligen komma alla till godo. Möjligen kan sägas, att en lagstadgad minskning av arbetstiden icke nödvändigt skulle innebära, att tiden bleve utnyttjad, men det kan starkt betvivlas, att flertalet av dem, som med lagens hjälp fått sin arbetstid förkortad, verkligen skulle av egen drift taga sig före något, som gynnade produktionen, så att därigenom vunnas någon nämnvärd ersättning. Däremot är det påtagligt, att då arbetstidens minskning tillika medför en minskning i maskinernas, redskapens och alla övriga hjälpmedels användning, en minskning i arbetstiden i själva verket betyder en ännu större förlust än den, som framkommer enbart genom beräkning av arbetarnas efter lönens storlek bestämda arbetsvärde. I stället för att förkorta arbetstiden borde man därför verka för att vårt folks arbetskraft bleve bättre utnyttjad, vilket sannolikt också blir nödvändigt, om vi framdeles skola bestå i den allt hårdare kampen för tillvaron och samtidigt människornas allt större anspråk på materiella, sociala och andra förmåner skola kunna tillgodoses i önskvärd grad.

6. *Fabriker för elektriska maskiner:* En fabrik yttrar, att då den elektriska industrien har att räkna med särdeles stark konkurrens från Tyskland, böra nämnda lands arbetstider tagas i betraktande vid frågans avgörande, så att ej vår konkurrensförmåga omintetgöres.

10. *Cementfabriker:* Av ett företag framhålles, att om arbetstiden förkortas i Sverige utan att motsvarande åtgärd vidtages i Tyskland och andra närbelägna länder, kommer cementindustriens bestånd här i landet att äventyras, emedan exporten skulle omöjliggöras. Denna är nämligen absolut nödvändig för

de svenska cementfabrikerna, då cementbehovet inom landet ej är tillräckligt stort för att hålla fabrikerna i full drift. Fallor exporten helt eller delvis bort, blir det nödvändigt att inställa driften vissa tider på året, vilket åter kommer att förorsaka arbetslöshet.

11. *Tegelbruk*: Ett bruk framhåller, att arbetstidens förkortning skulle verka synnerligen olyckligt särskilt för tegelindustrien, emedan tegelbruk i allmänhet kan hållas i drift endast under den varma årstiden, 100—200 dagar per år, då det är av yttersta vikt, att tiden fullt utnyttjas.

Ett annat företag yttrar, att en förkortning av arbetstiden skulle leda till tegelindustriens ruin, ty den kan ej bära de ökade arbetskostnaderna och utgifterna för ökade tork- och bostadsutrymmen m. m.

19. *Bagerier och käxfabriker*: Skiftarbete dygnet om är, framhåller ett bageri, önskvärt inom bagerifacket, och dess borttagande skulle innebära en nationalekonomisk förlust, ty genom avbrott i arbetet uppstår vid ugnarna en avsevärd värmeförlust. Dessutom äro vi ej långt borta från ugnarnas uppvärmning på elektrisk väg, och det vore då ekonomiskt mycket fördelaktigt att få uttaga den härför behöfliga kraften under natten.

Ett annat företag, som bakar enbart mjukt bröd, yttrar, att maximalarbetsdagen ej lämpar sig för bagerierna, ty bakningen kräver sin givna tid för ältning, jäsning, utbakning och gräddning m. m., vilket allt fordrar anpassning av arbetstiden, och denna kan därför ej nämnvärt inskränkas med hänsyn till förbättrade mekaniska hjälpmedel.

25. *Slakterier och charkuterier*: En lagstadgad maximalarbetsdag kan enligt ett yttrande i praktiken ej tillämpas inom slakteribranschen, enkannerligen andelsslakterierna, med dess oberäknliga tillförsel och lätt förstörbara produkter. Djurens ankomst är vidare beroende av kommunikationerna och kan således ej bestämmas av slakteriet. Uppstallningstillgångarna äro få och små och utfodringsmöjligheterna minimala med avseende såväl på fodertillgång som utrymme och anordningar. En lagstadgad maximalarbetsdag skulle därför säkerligen föranleda ett personligt avtal av annat innehåll med arbetspersonalen.

26. *Bomullsindustri*: Från ett företag föreligger ett längre yttrande, i vilket i huvudsak följande mera allmänna synpunkter framföras.

En lagstadgad förkortning av arbetstiden är en allmän ekonomisk fråga av stor betydelse, när dess verkningar komma att icke blott ingripa i industriens och dess arbetares ekonomi utan jämväl fördyra alla övriga samhällsmedlemmars livsuppehälle. Den frågan bör därför noga övervägas, huruvida vårt land och folk kan bära de ökade levnadskostnader, som skulle bli en följd av arbetstidens förkortning. Det är arbetet, som lägger grunden till ett lands välstånd. Minskat arbete betyder minskat välstånd.

Produktionens minskning måste naturligen ersättas genom ökad import eller genom nybyggnad och utvidgning av fabriker inom landet. Det senare alternativet synes uteslutet på grund av bristen på arbetskraft. Det torde därför bli andra länders industriarbetare förbehållet att få fylla ut den del av behovet, som vi själva ej kunna eller vilja frambringa, och följden av det egna arbetsintressets bortsinande och nationens förkärlek för allt utländskt kan lätt bli, att hela behovet av industrivaror så småningom kommer att fyllas genom import. Ingen verksamhet kan bestå, än mindre utveckla sig, när arbetsintresset och arbetsvilligheten brista.

En iakttagelse, som säkerligen varje arbetsledare gjort, är den, att efter varje längre ledighet dröjer det ett par dagar, innan arbetarna komma in i sin gamla arbetstakt igen, vilket gäller såväl arbetare med tidlön som, ehuru i mindre grad, ackordsarbetare. Detta beror ej på att man »glömt bort konsten att arbeta» utan därpå, att man ej rätt förstått att rätt använda sin ledighet, och detta torde även bliva fallet med mången vid en omotiverat förkortad, lagstadgad arbetstid. Ledigheten kan, om den missbrukas, verka till skada såväl för samhället som för individen. Fåfång gå lärer mycket ont.

27. *Linne-, hamp- och juteindustri:* De ekonomiska verkningarna av 8 timmars arbetsdag skulle enligt ett yttrande innebära, att den svenska textilindustrien komme i en mycket svår ställning gent emot den oerhört stora konkurrens, som med all säkerhet kan väntas från utlandet efter krigets slut. Vi måste därför akta oss för att själva kringskära våra tävlingsmöjligheter. En inskränkning av arbetstiden, som ovillkorligen fördyrar våra tillverkningskostnader, bör uppskjutas, tills motsvarande förkortning genomföres hos våra utländska konkurrenter, d. v. s. arbetstiden må regleras genom internationella överenskommelser.

30. *Sömnadsfabriker:* En fabrik yttrar, att om det skulle visa sig, att arbetsintensiteten icke ökas i samma grad som arbetstiden förkortas, innebär nedläggningen till 48 timmar en fara för konfektionsfabrikerna med egna s. k. innerverkstäder, om icke bestämmelsen tillämpas även för detaljister med egna verkstäder ävensom mästare, skräddare och sömmerskor, som utföra hemarbete på s. k. uteverkstäder.

34. *Tändsticksfabriker:* Om arbetstiden minskas i Sverige utan att motsvarande åtgärd vidtages i andra länder, kan vår exportindustri icke uthärda konkurrensen med de utländska fabrikerna, och särskilt torde tändsticksindustrien, som exporterar 95 % av sin tillverkning, bliva i högsta grad lidande därav.

36. *Elektricitetsverk:* Från två kraftverk framhålles, att av en förkortad arbetstid inom industrien skulle följa lägre s. k. utnyttningstid för verken, varigenom deras omsättning och därmed inkomster i motsvarande grad skulle minskas.

III. Särskilt tillkallade sakkunnigas uttalanden.

Såsom förut omnämnts, tillkallade arbetstidskommittén särskilda sakkunniga från arbetsgivar- och arbetarsidan att i anslutning till det insamlade uppgiftsmaterialet deltaga i behandlingen av frågan om de ekonomiska verkningarna av arbetstidens förkortning beträffande vissa industri-grenar (jfr sid. 26 o. f.). Avsikten är ej att här ingå på ett uttömmande referat av de uttalanden, som framkommo vid ifrågavarande överläggningar, utan framställningen skall inskränkas till ett sammanträngt återgivande av sådana mera allmänna grundläggande synpunkter, som varit särskilt ägnade att tjäna som ledning för de efterföljande beräkningarna.

De ämnen av ifrågavarande art, som upptogos till diskussion med de sakkunniga, sammanfalla delvis med de i föregående avdelning behandlade spörsmålen och kunna sammanfattas i följande huvudgrupper:

- a) Utsikterna för en ökning av arbetsintensiteten vid arbetstidens förkortning;
- b) Behovet av ökad arbetskraft vid införande av 48 timmars arbetsvecka under förutsättning av oförminskad produktion;
- c) Produktionens nedgång vid oförändrat arbetarantal och förkortning av arbetstiden till 48 timmar i veckan;
- d) Produktionskostnadernas stegring dels vid en ökning av arbetspersonalen och därmed sammanhängande utvidgning av fabrikslokaler, maskinuppsättning och bostadsutrymmen, dels vid produktionsminskning under förutsättning av förkortad arbetstid och oförändrat arbetarantal.
- e) Möjligheten att i större eller mindre grad motväga verkningarna av arbetstidens förkortning genom förbättrad teknik och rationellare organisation av arbetet.

Ifråga em utsikterna att uppnå en ökning av arbetsintensiteten vid arbetstidens förkortning framhölls från arbetsgivarhåll, att sådana utsikter i det hela förefunnes endast i ringa mån. Särskilt vore detta förhållandet beträffande arbete, som drives med automatiska maskiner, eller som är beroende av olika kemiska processer, vilka kräva sin bestämda tid. Då fråga vore om arbete, som är mera beroende av arbetarnas fysiska prestationsförmåga, exempelvis mekaniskt verkstadsarbete, arbete vid ej automatiska vävstolar, sömnadsarbete och olika slag av grovarbete, kunde möjligen en ökning av arbetsintensiteten tänkas, vilken ökning av en verkstadsrepresentant anslogs till c:a 5 % vid arbetstidens förkortning till 48 timmar. I stort sett ansågs emellertid även beträffande nu berörda slag av arbeten, att en nämnvärd ökning av intensiteten vore osannolik, beroende bl. a. därpå, att då arbetstiden genom lag begränsas, tager arbetaren den kortare arbetstiden som sin goda rätt och anser obehövt att kompensera förkortningen genom bättre arbetseffekt, medan utfästelse härutinnan kunde vinnas, om förkortningen genomfördes på den fria förhandlingens väg.

Från arbetarsidan hävdades i allmänhet, att arbetstidens förkortning ger arbetaren ökad möjlighet till vila, varigenom hans kondition andligen och kroppsligen förbättras, vilket kan väntas återverka även på arbetsdugligheten. Även då det gällde mer eller mindre automatiska maskiner, vore produktionen till viss grad beroende av arbetarens snabbhet och påpasslighet. Arbetstidens förkortning kunde därför i det hela antagas med-

*Möjligheten
av ökad
arbets-
intensitet.*

föra förbättrad arbetsintensitet, om det också ej vore möjligt att närmare bedöma, i vilken grad förbättringen skulle komma att göra sig gällande. Å andra sidan förklarades, att arbetsintensiteten inom vissa tillverkningsgrenar, t. ex. skofabrikation, bomullsspinnerier och hyvlerier, redan befunne sig på en sådan höjd, att ytterligare ökning knappast vore möjlig, liksom det även bekräftades, att en del processer, exempelvis inom järn- och metallindustrien, pappersmasseindustrien, bryggerierna, färgerierna, sockerindustrien och den kemisk-tekniska industrien, äro av den art, att de icke i nämnvärd grad kunna påverkas genom ökad arbetsintensitet från personalens sida.

*Behovet av
ökad arbets-
kraft.*

De sakkunnigas åsikter beträffande sannolikheten av en ökad arbetsintensitet vid förkortad arbetstid blevo naturligen i viss mån bestämmande även för deras uttalanden rörande den andra frågan, d. v. s. behovet av ökad arbetskraft för produktionens vidmakthållande vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan. Arbetsgivarnas uppfattning, att nämnvärdare ökning av arbetsintensiteten i det hela ej vore att vänta, förde alltså till den slutsatsen, att oförminskad produktion förutsatte ökning av arbetarpersonalen i ungefärlig proportion till arbetstidens förkortning, då det gällde dagarbete, och i ännu högre proportion ifråga om arbete, som måste förläggas exempelvis från 2 till 3 skift. I senare fallet kunde på sina håll en ökning med ända till 50 % bli nödvändig, varvid dock stundom en något förlängd effektiv driftstid och därmed ökad produktion skulle uppnås.

De sakkunniga från arbetarsidan ansågo likaledes, att arbetstidens förkortning skulle kräva förstärkning av arbetsstyrkan under förutsättning av oförminskad produktion. Då man räknade med ökning av arbetsintensiteten, uppskattades emellertid ifrågavarande behov i det hela lägre än av arbetsgivarne.

*Produktionens
minskning.*

Rörande den tredje frågan eller produktionens nedgång vid arbetstidens förkortning och oförändrad arbetsstyrka leda de sakkunnigas uttalanden rörande arbetsintensiteten till den slutsatsen, att enligt arbetsgivarne produktionsminskning skulle inträda i ungefärligt förhållande till arbetstidens avkortning, medan enligt arbetarrepresentanterna nedgång visserligen i stort sett vore att vänta men ingalunda i proportion till arbetstidens minskning utan med en lägre procent, undantagandes dock tillverkningsgrenar, där, enligt vad som ovan yttrats i samband med frågan om arbetsintensiteten, högsta möjliga intensitet redan uppnåtts eller tillverkningen på grund av sin art mera uteslutande bestämmes av maskiners och appa-

raters kapacitet samt olika kemiska produktionsfaktorer. Sistberörda produktion skulle i huvudsak kunna anses komma att sjunka i ungefär samma grad som driftstiden förkortas.

De framkomna huvudsynpunkterna beträffande den fjärde frågan, d. v. s. verkningarna av arbetstidens förkortning på produktionskostnaderna under förutsättning av å ena sidan oförminskad produktion och ökat arbetarantal och å andra sidan oförändrat arbetarantal och minskad produktion, kunna i korthet sammanfattas på följande sätt.

Produktionskostnadernas ökning.

Från arbetsgivarne framhölls, att om produktionen skulle hållas oförminskad, komme den härför behövlige ökningen av arbetarpersonalen att medföra, utom motsvarande ökning av arbetslönerna och andra direkta kostnader för personalen, för det första ett avsevärt kapitalbehov för uppförande av bostäder. Särskilt gällde detta industrier, som äro lokaliserade till landsbygden, men även företag, som hava sin verksamhet förlagd till större samhällen, skulle med hänsyn till den allmänt rådande knappheten på bostäder sannolikt i många fall bli nödsakade att sörga för de nya arbetarnes bostadsbehov. Frånsett svårigheterna att uppbirga kapital för ändamålet, komme saken att starkt betunga företagets ekonomi, alldenstund hyra för bostäderna ej kunde åsättas till så höga belopp, att kostnaderna för ränta, underhåll och amortering täcktes. Även fabrikslokaler och maskinuppsättning skulle behöva utvidgas, då det vore fråga om ökning av den samtidigt arbetande personalen, och i ungefärlig proportion till ökningen, enär nu befintliga utrymmen och maskiner i det hela äro fullt utnyttjade vid normal drift. Då personalökningen vidtages för insättning av nya skift, inträdde däremot naturligen intet behov av anläggningens utvidgning.

Vid oförändrat arbetarantal och minskad produktion skulle enligt uttalanden från arbetsgivarvidan en relativ fördyring av tillverkningskostnaden inträda därigenom, att alla fasta kostnader, såsom ränta å anläggningsskapital, underhåll av och avskrivning å industriegendomen, försäkringsavgifter m. m. samt avlöningar måste fördelas på en minskad kvantitet producerade varor.

Vare sig produktionen bibehölles eller minskades, skulle vidare arbetstidens förkortning leda till högre materialkostnader, enär produktionskostnadens ökning givetvis måste täckas genom förhöjda försäljningspriser.

Från arbetarhåll anfördes ifråga om produktionskostnadernas ökning, att inoin flertalet industrigrenar reserver förefinnas med avseende på fabriksutrymme, varför den mindre ökning av personalen, som kunde bli behöblig för oförminskad produktion, icke skulle påkalla avsevärdare ut-

vidgning. Förhållandet vore om ock i mindre utsträckning detsamma beträffande de maskinella anordningarna. Arbetarnes bostadsbehov tillgodosåges för närvarande, om man undantog vissa huvudsakligen till landsbygden förlagda industrier, endast i mindre grad av industriföretagen, och någon ändring i detta förhållande vore knappast att vänta, även om arbetarantalet ökades. Då bostäder tillhandahölls, gottgjordes för övrigt företagen åtminstone till viss grad genom av arbetarna erlagda hyror och därigenom, att bostadsförmåner tagas i betraktande vid avlöningens bestämmande, vilket tydligen vore ägnat att högst väsentligt neutralisera företagens hithörande kostnader.

*Förbättrad
teknik och
organisa-
tion som
motvikt mot
arbetstidens
förkortning.*

Vad slutligen beträffar den femte frågan, d. v. s. möjligheten att mer eller mindre motväga verkningarna i produktionshänseende av arbetstidens förkortning genom teknisk modernisering och rationellare organisation av själva arbetet, betonades från arbetsgivarhåll, att förbättringar härutinnan visserligen liksom hittills skulle vara ägnade att befrämja tillverkningsen, men att denna fråga icke sammanhänge med frågan om arbetstiden, enär de tekniska och organisatoriska framstegen skedde oberoende av arbetstidens längd och under alla omständigheter vore nödvändiga för industriens bestånd i konkurrensen.

Av arbetarnas representanter framhölls, att arbetet vid många företag dreves med mer eller mindre föråldrade maskiner och enligt efterblivna metoder, samt att mycket här stode att vinna till komensation av arbetstidens avkortning genom moderniseringsåtgärder. Förkortningen skulle sålunda efter all sannolikhet verka därhän, att moderniseringen komme att genomföras i avsevärt hastigare tempo, än vad annars skulle bliva fallet.

Redogörelse för beräkningarna.

I. Allmänna beräkningsprinciper.

Såsom framgår av redogörelsen för utredningens planläggning, skulle de på det insamlade materialet grundade beräkningarna rörande den ekonomiska inverkan på industriens produktion av förkortad arbetstid verkställas med utgångspunkt från två alternativa huvudförutsättningar, nämligen dels oförminskad produktion och ökat arbetarantal, dels oförändrat arbetarantal och minskad produktion. Då man torde kunna utgå ifrån att industriföretagen i stort sett skola eftersträva att vidmakthålla

sin tillverkning, vilket antagande för övrigt direkt eller indirekt bestyrkts av uttalanden från industriidkare, synes företrädesvis förstnämnda alternativ äga aktualitet, och beräkningarna komma därför att beträffande detta verkställas enligt något mera ingående metoder än beträffande det senare. Innebörden av de beräkningsprinciper, som under beaktande av inhämtade upplysningar antagits för tillämpning vid det ena och andra alternativet, skola närmare framgå av nedanstående.

a) Alternativ A: Oförminskad produktion och ökat arbetarantal.

De frågor, som under förutsättning av oförminskad produktion och ökning av arbetarantalet genom utredningen skulle belysas, voro i huvudsak:

1) Huru många arbetare behöva nyanställas, för att produktionen skall kunna hållas oförminskad?

2) Huru stort blir behovet av kapital för utvidgning av fabrikslokaler, maskin- och redskapsuppsättning samt nybyggnad av arbetarbostäder?

3) Vilken stegring av tillverkningskostnaderna kan beräknas inträda på grund av de under 1) och 2) berörda förändringarna?

Det torde vara lämpligt att här förutskicka den anmärkningen, att då förutsättningen ovan anges vara oförminskad produktion, bör däri ej inläggas betydelsen av absolut oförändrad tillverkning, enär arbetstidens förkortning till 48 timmar per vecka i vissa fall, speciellt vid kontinuerlig drift, kan medföra, att det av praktiska skäl ställer sig svårt eller rent av omöjligt att bibehålla precis den gamla produktionsmängden. En nödvändig övergång exempelvis från 2- till 3-skiftssystem kan sålunda stundom tänkas leda till längre effektiv driftstid med åtföljande ökning av produktionen.

Vad beträffar de allmänna beräkningsprinciperna vid förevarande alternativ, gäller för det första i fråga om uppskattningen av den för produktionens bibehållande behövliga ökningen av arbetspersonalen följande. Av de sakkunnigas uttalanden kan dragas den slutsatsen, att arbetstidens förkortning åtminstone i vissa fall kan väntas medföra ökad arbetsintensitet. I det hela hava emellertid inga hållpunkter kunnat erhållas för att bedöma betydenheten av ifrågavarande ökning, vilket medför, att hänsyn ej kan tagas till denna faktor vid de siffermässiga beräkningarna. Behovet av ökad arbetspersonal ställes därför, då det rör sig om dagarbete, i direkt förhållande till arbetstidens minskning. Möjligheten av övergång

*Beräkningen
av arbetar-
antalets
ökning.*

från dag- till skiftarbete lämnas utanför beräkningarna på grund av svårigheten att bedöma, i vad mån sagda möjlighet i praktiken kan bli av betydelse.

Ifråga om skiftarbete synes däremot den för beräkningen av dagarbetarnas ökning angivna metoden ej genomgående tillämplig. Man kan sålunda tänka sig arbete, som hittills förrättats å 2 skift på exempelvis 10 timmar, och som vid införande av 48 timmars arbetsvecka behöver fördelas på 3 skift. För detta ändamål kan en ökning av skiftarbetarna med ända till c:a 50 % erfordras, medan en beräkning av ökningen på grundval av arbetstidens förkortning från 10 till 8 timmar skulle utvisa ett ökningsbehov av endast 25 %, vilket här vore uppenbart missvisande. Beträffande arbete, som till sin art är mer eller mindre utpräglat kontinuerligt, tillämpas följaktligen den grundsatsen, att för arbetare, som enligt de inkomna uppgifterna arbeta på 2 skift, i det hela antages en ökning med 50 %, varvid naturligen ej förbises, att, såsom förut antytts, en ökning av denna betydenhet kan medföra ökning av produktionen. Vid kontinuerligt arbete, som redan är indelat på 3 skift å 8 timmar med en veckoarbetstid av c:a 56 timmar, beräknas förkortningen till 48 timmar i det hela betinga en ökning med 1 man på 6 eller 16,67 %, enär tillgängliga kalkyler synts giva vid handen, att en sådan ökning möjliggör en minskning av skiftens antal från 7 till 6 per arbetare och vecka och därmed av arbetstiden från 56 till 48 timmar.

Ifråga om arbete å skift, vilket icke är att betrakta som kontinuerligt, anses behovet av ökad arbetskraft, där 48 timmars veckoarbetstid eller därunder ej redan är för handen, liksom beträffande dagarbete bli proportionellt till arbetstidens förkortning.

*Beräkningen
av kapital-
behovets
ökning.*

Behovet av utvidgning beträffande arbetslokaler, maskinell utrustning och bostadsmöjligheter beräknas enligt varierande grunder och anses i vissa fall kunna lämnas helt eller delvis ur räkningen. Om det tillsvi-dare bortses från de industrigrenar, där sistberörda förfarande tillämpats, utgå här ifrågavarande beräkningar från följande allmänna förutsättningar.

Beträffande industrier med uteslutande dagarbete antages, enär någon annan allmänt användbar hållpunkt icke står till buds, att behovet av industri- och bostadsbyggnader, tomter och maskiner ökas i samma grad som arbetarantalet, vilket i fråga om bostäderna betyder, att om exempelvis 10 % av arbetspersonalen inom någon industri för närvarande bor i av industriföretagen på förmånsvillkor upplåtna hus, så skulle en lika stor del eller 10 % av de nyanställda arbetarna beredas bostäder genom företagens försorg. Med hänsyn till nu rådande bostadsbrist är denna beräkning dock måhända för låg.

Då det rör sig om industrier, där arbetet delvis försiggår på skift, blir förutsättningen för beräkningen en annan. Den ökning av personalen, som företages för övergång från 2 till 3 skift eller för möjliggörande av 48 timmars arbetsvecka vid kontinuerligt arbete på 3 skift, medför intet ökat behov av fabrikslokaler eller maskiner, då ju antalet av de på en gång sysselsatta arbetarna ej ökas. För de avdelningar, där endast dagarbete förekommer eller övergång till ökat antal skift icke kräves, anses däremot liksom ovan beträffande industri med uteslutande dagarbete, att fabriksutrymme och maskiner behöva ökas i samma förhållande som arbetsstyrkan. Nyanskaffningen av bostäder blir för såväl dag- som skiftarbetare, på samma sätt som ovan antagits, proportionell mot antalets ökning. I genomsnitt för fabriksutrymme, maskiner och bostäder kan den ifrågavarande nyanskaffningen ej ställas i direkt relation till arbetarantalets totalökning, då ju de för skiftssystemets omläggning anställda arbetarna endast påkalla ökning av bostadstillgången. Man har därför, alldenstund uppgiftsmaterialets beskaffenhet ej medger ett noggrannare förfarande, att använda sig av någon procentsiffra för genomsnittsökningen, som är för låg, då det gäller nybyggnaden av bostäder, men för hög med hänsyn till behovet av ökat fabriksutrymme och nyanskaffning av maskiner. En sådan procentsiffra står som regel till buds i den ökningsprocent, som vid förevarande industrier framkommer enbart för dagarbetarna, när denna i vanliga fall blir lägre än ökningsprocenten för hela personalen i genomsnitt, beroende på den förutsatta kraftigare ökningen av skiftarbetarna.

Från ovan antydda allmänna beräkningsprinciper beträffande kapitalbehovets ökning har i större eller mindre grad avvikits ifråga om vissa industrigrenar, där detta ansetts motiverat av rådande förhållanden. För en gren, nämligen ylleindustrin, förutsattes sålunda ökning av byggnader, tomter och maskiner endast i halv proportion till arbetarantalets ökning, när väverierna i stort sett torde vara så ofullständigt utnyttjade, att en ökning av personalen i förhållande till arbetstidens förkortning här skulle låta sig göra utan några som helst utvidgningar. Beträffande nybyggnad av bostäder kan denna beräkning möjligen anses missvisande, men felet torde i varje fall bli så gott som betydelselöst, då av företagen upplåtna arbetarbostäder, så vitt är bekant, icke i nämnvärd grad förekomma vid yllefabrikerna.

För ett par industrier, nämligen tegelbruk och sockerraffinaderier, beräknas intet ökat behov av egentliga industribyggnader, då arbetspersonalens ökning här delvis betingas av övergång till ökat antal skift och, vad de avdelningar beträffar, varest endast dagarbete förekommer, vanligen torde finnas tillräckligt reservutrymme för en ökad arbetsstyrka. Där-

emot kan en del apparater och redskap behöva anskaffas för de nya dagarbetarna, vilken ökning beräknas å de (lösa) maskiner, redskap och inventarier, som vid redovisningen ej sammanförts med byggnaderna, i halv proportion till arbetarantalets genomsnittliga ökning. En ökning i samma grad som arbetarantalet synes nämligen ej behöva ifrågakomma, enär en del av den maskinella uppsättningen torde räcka till även för de nya arbetarna. Med avseende på behovet av ökat bostadsutrymme antages, att nybyggnader, i vad som ankommer på industriföretagen, erfordras för $\frac{2}{3}$ av arbetarantalets ökning, medan de återstående anses kunna logeras i redan befintliga, av företagen eller ortsbefolkningen ägda bostäder. Då det såsom här är fråga om till den blida årstiden förlagt säsongarbete, krävas tydligen endast jämförelsevis primitiva bostadsmöjligheter, i form av kårar e. d., och byggnadskostnaden per arbetare anslås därför till blott kr. 1 500.

Inom en annan grupp av industrigrenar, bryggerier och mälterier, slakterier och charkuterier samt gasverk, räknas endast med behov av något ökad maskin- och redskapsutrustning, medan ökning av industribyggnaderna i stort sett icke synes behöfelig liksom ej heller av på industriens bekostnad anordnade bostäder, då sådana väl på samma sätt som hittills endast i undantagsfall torde komma att tillhandahållas. Den förutsatta ökningen av maskiner och redskap kan väntas bli ganska begränsad och beräknas därför, liksom ovan för tegelbruk och sockerraffinaderier, komma att gälla blott de med byggnaderna ej sammanförda (lösa) maskinerna etc. i halv proportion till arbetarantalets ökning.

Vid några industrigrenar, nämligen järnmalmsgruvor och -anrikningsverk, kolgruvor, pappersmassfabriker, pappersbruk och pappfabriker samt råsockerbruk och saftstationer, varest arbetet väsentligast drives å skift eller utomhus, synes nämnvärt ökat kapitalbehov ej vara att antaga vare sig för industribyggnader eller maskiner och redskap. Däremot beräknas liksom för tegelbruk och sockerraffinaderier, att företagen ha att anskaffa bostäder åt $\frac{2}{3}$ av de nyanställda arbetarna. För råsockerbruken, där det är fråga om säsongarbetare, anslås byggnadskostnaden av förut angivna skäl till kr. 1 500 per arbetare. Vid de andra grenarna erfordras däremot bostäder, lämpliga för begagnande året om, varför byggnadskostnaden här måste uppskattas högre. För ifrågavarande fall beräknas följaktligen kostnaden i genomsnitt till kr. 5 000 per arbetare. Nämda belopp torde kunna anses väl lågt, då det gäller lägenhet för gift arbetare, men å andra sidan för högt för bostad åt ogift, vadan det såsom liggande mellan de två gränspelarna må antagas vara ungefärligen riktigt. Uppskattningarna över ovan berörda byggnadskostnader ansluta sig ungefär-

ligen till prisläget vid den tidpunkt, till vilken de inhämtade ekonomiska uppgifterna i allmänhet hänföra sig, d. v. s. omkring år 1917.

Slutligen anses en ökning av arbetspersonalen vid en del industrier, nämligen kvarnar, skofabriker och elektricitetsverk, icke betinga nämnvärd ökning vare sig av byggnader eller maskiner o. d. Vad skofabrikerna beträffar, torde sålunda anläggningarna vara tillräckliga för en ökad personal, särskilt som ökningen här med hänsyn därtill, att arbetstiden redan är jämförelsevis kort, ej skulle bli av större omfattning och det därjämte torde förhålla sig så, att anläggningarna normalt i allmänhet ej varit fullt utnyttjade. Då skofabrikerna som regel äro belägna i städer eller andra tätt bebyggda samhällen, får förutsättas, att arbetarna liksom vanligen hittills beredas bostäder utan arbetsgivarnas försorg. Sistberörda förhållande synes tillämpligt även på kvarnar och elektricitetsverk. Vid dessa industrier skulle personalökningen delvis ske för omreglering av skiftsystemet, och i så måtto erfordras alltså inga ökade industrilokaler eller maskiner. Då det gäller de avdelningar, där dagarbete tillämpas, synes slutsatsen i det hela bli densamma, enär det huvudsakliga ifrågavarande arbetet på grund av sin art, vid kvarnarna magasins-, lastnings- och lossningsarbeten och vid elektricitetsverken olika linjearbeten, ej kan antagas framkalla utvidgade anläggningar vid en mindre ökning av arbetsstyrkan.

De fall, där enligt ovanstående från de allmänna beräkningsprinciperna avvikande normer användas, bli mera överskådliga genom följande sammanfattning:

1) Ylleindustrien: Ökning av industri- och bostadsbyggnader, tomter samt maskiner, redskap och inventarier beräknas i halv proportion till arbetarantalets ökning.

2) Tegelbruk och sockerraffinaderier: Lösa maskiner, redskap och inventarier beräknas ökade i halv proportion till arbetarantalets ökning och nybyggnad av bostäder för $\frac{2}{3}$ av de nya arbetarna.

3) Bryggerier och mälterier, slakterier och charkuterier samt gasverk: Ökning beräknas endast för lösa maskiner, redskap och inventarier och i halv proportion till personalökningen.

4) Järnmalmsgruvor och -anrikningsverk, kolgruvor, pappersmassfabriker, pappersbruk och pappfabriker samt råsockerbruk och saftstationer: Endast nybyggnad av bostäder för $\frac{2}{3}$ av arbetsstyrkans ökning beräknas.

5) Kvarnar, skofabriker och elektricitetsverk: Ingen ökning beräknas vare sig av industri- och bostadsbyggnader eller av maskiner, redskap och inventarier.

Beräkningen av produktionskostnadernas ökning.

Det återstår nu att klargöra, huru den ovan förutsatta ökningen av arbetarantalet och därmed följande utvidgningar beträffande industri- och bostadsbyggnader, tomter och maskiner skall beräknas återverka på industrigrenarnas årliga produktionskostnader. Vid prövningen av denna fråga synes det lämpligast att genomgå de skilda i det inkomna materialet specificerade kostnadsposterna med särskiljande av å ena sidan de kostnader, för vilka ökning anses vara att vänta, och å andra sidan de kostnader, som antagas förbli oförändrade.

a) *Kostnader, för vilka ökning beräknas.*

1) Ränta å bundet kapital: Ökning beräknas i samma proportion som sammanlagda värdet av fastigheter, maskiner och lager undergår ökning genom enligt ovan angivna grunder beräknad nyanskaffning av byggnader och tomter samt maskiner, redskap och inventarier.

2) Underhåll av och avskrivning å byggnader: Ökas i samma proportion som byggnadsvärdet beräknas ökat genom nybyggnader.

3) Brandförsäkringsavgifter: Ökas i samma proportion som sammanlagda värdet av försäkrade byggnader, maskiner och lager undergår ökning genom nyanskaffning av egendom, som kan antagas bli brandförsäkrad, d. v. s. industri- och bostadsbyggnader samt maskiner, redskap och inventarier.

4) Avgifter för olycksfallsförsäkring och annan försäkring utom brandförsäkring: Ökas i samma proportion som arbetarantalet, då det här i huvudsak är fråga om kostnader för olycksfallsförsäkring.

5) Skatter och onera för fastigheter: Ökas i samma proportion som sammanlagda värdet av fastigheterna, d. v. s. byggnader, tomter och vattenfall, undergår ökning genom nyanskaffning av industri- och bostadsbyggnader jämte tomter.

6) Arbetslöner: Ökas i samma proportion som arbetarantalet.

b) *Kostnader, som beräknas bli oförändrade.*

1) Underhåll av och avskrivning å maskiner, redskap och inventarier: För flertalet industrigrenar beräknas visserligen nyanskaffning av maskiner etc., men kostnaderna för underhåll och avskrivning antagas dock i det hela bli oförändrade, enär genom arbetstidens begränsning driftstiden per år och därmed slitning o. d. minskas. Anmärkas kan dock, att vid ökad maskinuppsättning den del av avskrivningen, som är beroende på maskinernas föråldring, också bör ökas. Till förhållandet kan på grund av svårigheten att finna en beräkningsgrund ej här tagas hänsyn, vilket dock ej nämnvärt påverkar beräkningsresultaten i stort.

2) Hyreskostnader: Torde ej nämnvärt påverkas av arbetspersonalens ökning.

3) Kostnad för råmaterialier: Ändras ej, då produktionsmängden i det hela beräknas bli oförändrad.

4) Bränslekostnad: Bränsleåtgången för industriellt ändamål anses bli oförändrad vid oförändrad produktion. För uppvärmning kan vid utvidgning av lokaler tänkas någon ökning av bränslekostnaden, men ökningen torde ej bli av den betydelse, att den här behöver tagas i betraktande.

5) Kostnader för drivkraft och belysning: Vid oförändrad produktion kan kraftbehovet antagas bli oförändrat. Kostnaden för belysning torde något minska, enär ej kontinuerligt arbete vid kortare arbetstid i relativt högre grad än hittills kan försiggå vid dagsljus. Förhållandet tages dock ej i betraktande vid beräkningarna.

6) Kostnader för smörjmedel och övriga förbrukningsartiklar: Antagas bli oförändrade av samma skäl som kostnaden för råmaterialier.

7) Förvaltningslöner: Det kan tänkas fall, där arbetarantalets ökning och skiftindelningens förändring medföra behov av ökad personal för kontorsarbete, övervakning o. d., men förhållandet torde bli av så underordnad betydelse, att förvaltningslönerna i stort sett kunna beräknas oförändrade.

8) Acciser: Beräknas bli oförändrade.

9) Övriga kostnader för tillverkningen: Under denna rubrik, som omsluter en mångfald olika slag av ej särskilt specificerade kostnader, ingå dels utgifter, som böra ökas med ökat arbetarantal, exempelvis pensioner och utgifter för sjukvård och medicin, dels utgifter, som kunna anses bli oförändrade, såsom kostnader för papper och andra utensilier till rit- och fabrikskontor, telefon, porton, experiment, analyser, resor för tillverkningens räkning, konsultationer, medlemskap i föreningar, körslor m.m. Då den senare gruppen torde vara till betydelsen avgjort övervägande och en uppdelning ej låter sig göra, synes man vid beräkningarna lämpligen kunna betrakta hela posten såsom oförändrad.

Till ovanstående kan anmärkas, att enligt de antagna beräkningsprinciperna bli för vissa industrigrenar även några av de kostnadsposter, beträffande vilka i flertalet fall beräknas ökning, oförändrade. Vid kvarnar, skofabriker och elektricitetsverk, där intet nytt behov av vare sig byggnader eller maskiner antagits, inträder sålunda ökning endast beträffande avgifter för olycksfallsförsäkring samt arbetslöner, och då såsom för bryggerier och mälterier, slakterier och charkuterier samt gasverk endast ökning av den lösa maskin- och redskapsuppsättningen beräknas, utblir ökning av byggnaders underhåll och avskrivning samt skatter och onera för fastigheter.

Efter beräkningen av den ovan berörda kostnadsökningen i olika hänseenden erhålles kostnadsökningens totalbelopp, och genom att ställa detta i förhållande till sammanlagda uppgivna produktionskostnaden (enl. tab. 4) framträder produktionens fördyring vid förevarande alternativ.

b) Alternativ B: Oförändrat arbetarantal och minskad produktion.

Då arbetarantalet antages bli oförändrat och produktionen till följd härav minskad vid förkortning av arbetstiden, skulle genom utredningen svar sökas å huvudsakligen följande frågor:

1) Huru stor kan produktionens relativa minskning väntas bli vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan?

2) Huru stor blir den relativa ökningen av produktionskostnaden för den minskade produktmängden?

Produktionsminskningens beräkning.

Då av skäl, som förut framhållits, hänsyn till eventuell ökning av arbetsintensiteten ej kunnat tagas vid de siffermässiga kalkylerna, gäller för det första beträffande dagarbetarnas produktion, att denna beräknas sjunka i direkt förhållande till arbetstidens minskning. I fråga om kontinuerligt skiftarbete kan det givetvis i praktiken ställa sig omöjligt vid en del företag att anpassa driften efter den förkortade arbetstiden med oförändrat arbetarantal, och man kan tänka sig fall, där vid ej ökad arbetsstyrka sådana omläggningar av skiftarbetet bli nödvändiga, att produktionen procentuellt sjunker mera än arbetstiden förkortas. För den mera summariska beräkning, varom här är fråga, må emellertid även för skiftarbetarnas vidkommande antagas en produktionsminskning, som i det hela står i direkt relation till arbetstidens minskning.

Beräkningen av produktionskostnadernas absoluta minskning.

Med avseende på industriföretagens olika slag av tillverkningskostnader beräknas produktionsminskningen få följande konsekvenser:

a) *Kostnader, som beräknas bli minskade.*

1) Ränta å bundet kapital: Lagret av råmaterialier, hel- och halvfabrikat, bränsle m. m. antages komma att minskas i samma grad som produktionen. Räntan sjunker alltså med den procent, som lagervärdets minskning utgör av sammanlagda värdet av fastigheter, maskiner, redskap och inventarier samt lager.

2) Underhåll av och avskrivning å maskiner, redskap och inventarier: Minskning beräknas i direkt proportion till produktionsminskningen, då minskad tillverkning bör i ungefär motsvarande grad medföra

minskade underhålls- och reparationsarbeten samt minskad slitning. Det förhållandet, att avskrivning på grund av föråldring kan erfordras i samma grad, vare sig driftstiden är kort eller lång, tages härvid på grund av svårigheten att finna en beräkningsnorm ej i betraktande, varför beräkningen över förevarande kostnadsminskning kan anses något för hög.

3) Brandförsäkringsavgifter: Brandförsäkringsvärdet av lager sjunker i förhållande till lagrets ovan antagna minskning. Försäkringsavgifterna nedgå alltså med den procent, som lagervärdets minskning utgör av sammanlagda värdet av försäkrade byggnader, maskiner, redskap och inventarier samt lager.

4) Kostnad för råmaterialier: Minskas i samma grad som produktionen.

5) Kostnad för bränsle: Behovet av industribränsle antages nedgå i förhållande till produktionens nedgång. Av värmebränsle blir måhända behovet ej minskat i samma grad, men i brist på fördelingsgrund för de två slagen av bränslekostnader kan förhållandet ej beaktas vid beräkningarna.

6) Kostnad för drivkraft och belysning: Åtgången av inköpt elektrisk energi för kraftändamål beräknas sjunka i samma grad som produktionen. Behovet av artificiell belysning bör minskas något mera, då dagarbetet vid kortare arbetstid i relativt högre grad än hittills torde kunna försiggå vid dagsljus. Förhållandet kommer dock ej till uttryck vid beräkningarna.

7) Kostnad för smörjmedel och övriga förbrukningsartiklar: Minskas i samma proportion som produktionen.

8) Acciser: Beräknas nedgå i direkt förhållande till produktionsminskningen.

b) *Kostnader, som beräknas bli oförändrade.*

1) Underhåll av och avskrivning å byggnader: Vid minskad driftstid kunde möjligen någon minskning tänkas beträffande förbrukningen av vissa byggnadsdelar, exempelvis golv, skorstenar och vissa ugnbyggnader, men förhållandet synes ej av den vikt, att det behöver tagas i betraktande vid en summarisk beräkning som den förevarande.

2) Avgifter för olycksfallsförsäkring och annan försäkring utom brandförsäkring: Anses bli oförändrade, då arbetarantalet ej förändras och avgifterna i huvudsak hänföra sig till olycksfallsförsäkring.

3) Hyreskostnad: Kunde tänkas något minskad, i den mån hyran avser lagerlokaler, enär lagret minskas. Uppgifterna ge emellertid ingen klarhet härutinnan, och då för övrigt hela denna kostnadspost i de flesta fall är utan större praktisk betydelse, kan frågan utan olägenhet förbigås.

4) Skatter och onera för fastigheter: Bli oförändrade, då ingen förändring av fastighetsvärdet förutsättes.

5) Arbetslöner: Då dagsinkomsten per arbetare ej förutsättes kunna minskas, blir avlöningsbeloppet vid oförändrat arbetarantal oförändrat.

6) Förvaltningslöner: Produktionsminskningen torde ej medföra nämnvärda möjligheter att inskränka förvaltningskostnaden.

7) Övriga kostnader för tillverkningen: Torde i det hela bli oförändrade.

*Beräkningen
av produktionskostnaden
relativa ökning.*

Sedan produktionskostnadernas absoluta minskning på nyss angivet sätt kalkylerats, kan man med utgångspunkt från den antagna produktionsminskningen och totalbeloppet av tillverkningskostnaderna dels före, dels efter arbetstidens förkortning beräkna den förminskade produktionens relativa fördyring.

II. De verkställda beräkningarna.

I enlighet med de allmänna principer, för vilka ovan redogjorts, verkställas i det följande de närmare beräkningar rörande den ekonomiska betydelsen av arbetstidens begränsning till 48 timmar i veckan, vilka det insamlade uppgiftsmaterialet åsyftat att möjliggöra.

a) Alternativ A: Oförminskad produktion och ökat arbetarantal.

1. Arbetarantalets ökning.

De inhämtade uppgifter rörande hittillsvarande arbetarantal och arbetstid, på vilka beräkningarna över arbetarantalets ökning för upprätthållande av oförminskad produktion byggas, äro förut framlagda i översikten tab. 4, sid. 32 o. f. Ökningen beräknas, för så vitt det gäller dagarbetare, genomgående i proportion till den förkortning av arbetstiden, som inträder vid den för de olika industrigrenarna i tab. 4 angivna veckoarbetstidens sänkning till 48 timmar. Förhållandet blir detsamma beträffande de arbetare å 2 skift, vilkas arbete ej anses vara av kontinuerlig art. För arbetare å 3 skift vid ej kontinuerligt arbete beräknas däremot ingen ökning, enär här vid arbetets stillestånd å söndagar redan 48 timmars arbetsvecka är för handen. Då fråga är om mer eller mindre utpräglat kontinuerligt arbete, beräknas, såsom tidigare omnämnts, en ökning av arbetarantalet med 50 %, då arbetarna äro fördelade å 2 skift, och med 1 man på 6, d. v. s. med 16.67 %, då fördelning å 3 skift föreligger.

Vilken eller vilka av de ovannämnda beräkningsnormerna, som tillämpats för de särskilda industrigrenarna, framgår av de i vidstående tab. 5 framlagda beräkningarna.

Tab. 5. Arbetarantalets beräknade ökning vid de undersökta företagen enligt alternativ A.

Industrigrenar	Uppgivet arbetarantal				Beräknad ökning av arbetarantalet							
	Dagarbetare	Arbetare å 2 skiftlag	Arbetare å 3 skiftlag	Summa arbetare	Dagarbetare		Arbetare å 2 skiftlag		Arbetare å 3 skiftlag		Samtliga arbetare	
	Antal	Antal	Antal		%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal
Järnmalmsgruvor och -anrikningsverk	2 068	2 309	200	4 577	5·21	108	—	—	—	—	2·36	108
Järn- och stålverk	2 667	3 151	513	6 331	18·54	493	50·00	1 575	16·67	86	34·02	2 154
Järn- och stålmanufaktur	3 622	536	15	4 173	18·75	679	21·67	116	21·67	3	19·12	798
Mekaniska verkstäder	15 273	1 233	651	17 157	15·21	2 323	3·13	39	3·13	20	13·88	2 382
Skeppsvarv	2 335	—	—	2 335	17·50	409	—	—	—	—	17·50	409
Fabriker för elektr. maskiner	793	—	—	793	14·58	116	—	—	—	—	14·58	116
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	2 093	5	—	2 098	8·13	170	47·92	2	—	—	8·20	172
Metallmanufaktur	1 595	316	—	1 911	18·75	299	50·00	158	—	—	23·91	457
Kolgruvor	502	24	—	526	2·08	10	50·00	12	—	—	4·18	22
Cementfabriker	572	141	31	744	20·42	117	50·00	71	16·67	5	25·94	193
Tegebruk	1 440	91	5	1 536	19·17	276	50·00	46	16·67	1	21·03	323
Glasindustri	1 244	6	322	1 572	15·63	194	50·00	3	—	—	12·53	197
Sågverk och hyvlerier	6 092	488	—	6 580	18·13	1 104	17·08	83	—	—	18·04	1 187
Snickeri- och möbelfabriker	2 731	—	—	2 731	16·46	450	—	—	—	—	16·46	450
Pappersmassfabriker	2 171	1 380	824	4 375	18·96	412	50·00	690	16·67	137	28·32	1 239
Pappersbruk och pappfabriker	2 013	1 422	87	3 522	25·21	507	50·00	711	16·67	15	35·01	1 233
Grafiska anstalter och boktryckerier	1 983	97	—	2 080	9·17	182	—	—	—	—	8·75	182
Kvarnar	264	180	—	444	12·40	33	50·00	90	—	—	27·70	123
Bagerier och käxfabriker	526	161	—	687	11·46	60	—	—	—	—	8·73	60
Råsockerbruk och saftstationer	298	719	—	1 017	25·00	75	50·00	359	—	—	42·67	434
Sockerraffinaderier	644	175	—	819	25·00	161	50·00	88	—	—	30·40	249
Choklad- och karamellfabriker	1 140	—	—	1 140	15·63	178	—	—	—	—	15·63	178
Bryggerier och mälterier	1 194	18	11	1 223	16·04	192	50·00	9	16·67	2	16·60	203
Tobaksfabriker	4 245	—	—	4 245	10·63	451	—	—	—	—	10·63	451
Slakterier och charkuterier	304	—	—	304	16·88	51	—	—	—	—	16·88	51
Bomullsindustri	6 700	147	13	6 860	21·25	1 424	—	—	—	—	20·76	1 424
Linne-, hamp- och juteindustri	1 998	—	—	1 998	23·96	479	—	—	—	—	23·96	479
Ylleindustri	3 216	—	—	3 216	20·00	643	—	—	—	—	20·00	643
Trikåfabriker	1 748	—	—	1 748	15·42	270	—	—	—	—	15·42	270
Sömnadsfabriker	1 899	—	—	1 899	9·79	186	—	—	—	—	9·79	186
Garverier	439	—	—	439	19·79	87	—	—	—	—	19·79	87
Skofabriker	1 589	—	—	1 589	12·29	195	—	—	—	—	12·29	195
Gummivarufabriker	1 307	—	—	1 307	20·83	272	—	—	—	—	20·83	272
Tändsticksfabriker	2 711	—	—	2 711	18·75	508	—	—	—	—	18·75	508
Diverse kemisk-teknisk industri	1 459	72	442	1 973	16·88	246	50·00	36	16·67	74	18·04	356
Elektricitetsverk	369	—	171	540	18·33	68	—	—	—	—	17·96	97
Gasverk	519	—	262	781	18·96	98	—	—	—	—	18·18	142

Vid fördelningen av skiftarbetarna på 2 och 3 skiftlag har det för vissa industrigrenar på grund av hithörande uppgifters otydlighet varit nödvändigt att tillgripa approximering, varvid de för resp. arbetargrupper uppgivna avlöningsbeloppen lagts till grund. Även vid uppdelningen av arbetarna i dag- och skiftarbetare har nämnda utväg i något undantagsfall måst användas. Det bör vidare observeras, att arbetarantalet och dess fördelning på dagarbetare, resp. arbetare å 2 eller 3 skiftlag såsom anslutande sig till förhållandena år 1917 eller i vissa fall ännu tidigare år icke alltid visar läget vid innevarande tid, då ju förändringar i arbetarantalet och arbetstiden samt omläggningar av skiftssystemet efter den tidpunkt, till vilken uppgifterna hänföra sig, naturligen kunna och veterligen också ha ägt rum.

2. Kapitalkostnadernas ökning.

I anslutning till de ovan verkställda beräkningarna rörande arbetarantalets ökning och de i tab. 4, sid. 32 o. f., meddelade uppgifterna över värdet av olika slags industriegendom utföres nedan för de särskilda industrigrenarna en beräkning enligt förut tillkännagivna principer över den vid arbetarantalets ökning antagna ökningen av det inom resp. grenar bundna kapitalet. De olika kombinationerna vid beräkningen betingas på sätt, som förut visats, av syftet att klargöra kapitalökningens återverkningar på de årliga produktionskostnaderna.

1. *Järnmalmsgruvor och -anrikningsverk*: Nybyggnad av bostäder erfordras för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 72 man å kr. 5 000 = kr. 360 000.

Byggnadsvärdet, kr. 33 231 435, ökas med nämnda belopp = 1.08 %.

Tomtvärdet, kr. 1 188 700, ökas i samma proportion = kr. 12 838.

Sammanlagda nyanläggningsvärdet blir således kr. 372 838, vilket utgör 0.69 % å totala egendomsvärdet, kr. 53 871 207.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 33 536 589, ökas med kr. 360 000 = 1.07 %.

Värdet av fastigheter, kr. 35 342 135, ökas med kr. 372 838 = 1.05 %.

2. *Järn- och stålverk*: Värdet av byggnader, maskiner, redskap och inventarier samt tomter, kr. 63 247 329, ökas 18.54 % = kr. 11 726 055, vilket utgör 10.86 % å totala egendomsvärdet, kr. 108 004 204.

Värdet av brandförsäkrad egendom exklusive lager utgör kr. 47 630 084; ökas 18.54 % = kr. 8 830 618, som utgör 10.15 % av den försäkrade egendomens totalvärde, kr. 86 985 709.

Värdet av fastigheter exklusive vattenfall utgör kr. 53 575 329; ökas 18.54 % = kr. 9 932 866, som är 16.84 % å totala fastighetsvärdet, kr. 58 976 579.

3. *Järn- och stålmanufaktur*: Värdet av byggnader, maskiner, redskap och inventarier samt tomter, kr. 30 142 189, ökas 19.12 % = kr. 5 763 187, som utgör 11.27 % å totala egendomsvärdet, kr. 51 137 465.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager utgör kr. 27 694 089; ökas 19[·]₁₂ % = kr. 5 295 110, som är 11[·]₄₂ % å totalvärdet av försäkrad egendom, kr. 46 354 365.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall utgör kr. 20 132 495; ökas 19[·]₁₂ % = kr. 3 849 333, som är 17[·]₁₃ % å totala fastighetsvärdet, kr. 22 467 495.

4. *Mekaniska verkstäder*: Värdet av byggnader, maskiner, redskap och inventarier samt tomter, kr. 139 274 099, ökas 13[·]₈₈ % = kr. 19 331 245, som utgör 7[·]₇₃ % å totala egendomsvärdet, kr. 250 206 514.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager utgör kr. 122 393 894; ökas 13[·]₈₈ % = kr. 16 988 272, som utgör 7[·]₃₅ % av den försäkrade egendomens totalvärde, kr. 231 110 509.

Värdet av fastigheter exkl. strömfall är kr. 71 427 917; ökas 13[·]₈₈ % = kr. 9 914 195, som utgör 13[·]₄₆ % å totala fastighetsvärdet, kr. 73 643 717.

5. *Skeppsvarv*: Värdet av byggnader, maskiner, redskap och inventarier samt tomter, kr. 10 572 800, ökas 17[·]₅₀ % = kr. 1 850 240, som utgör 14[·]₅₃ % å totala egendomsvärdet, kr. 12 731 800.

Värdet av försäkrad egendom exkl. lager är kr. 6 503 800; ökas 17[·]₅₀ % = kr. 1 138 165, vilket utgör 13[·]₁₄ % å totala försäkringsvärdet, kr. 8 662 800.

Värdet av fastigheter, kr. 6 761 300, ökas 17[·]₅₀ %.

6. *Fabriker för elektr. maskiner*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 2 475 400, ökas 14[·]₅₈ % = kr. 360 913, som utgör 4[·]₅₅ % å totala egendomsvärdet, kr. 7 923 900.

Värdet av försäkrad egendom exkl. lager är kr. 2 336 400; ökas 14[·]₅₈ % = kr. 340 647, som utgör 4[·]₃₈ % å totala försäkringsvärdet, kr. 7 784 900.

Värdet av fastigheter, kr. 1 159 200, ökas 14[·]₅₈ %.

7. *Fabriker för elektr. apparater och ledningar*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 19 434 014, ökas 8[·]₂₀ % = kr. 1 593 589, som utgör 5[·]₃₂ % å totala egendomsvärdet, kr. 29 944 530.

Värdet av försäkrad egendom exkl. lager är 16 611 214; ökas 8[·]₂₀ % = kr. 1 362 120, som utgör 5[·]₀₂ % å totala försäkringsvärdet, kr. 27 121 730.

Värdet av fastigheter, kr. 7 809 200, ökas 8[·]₂₀ %.

8. *Metallmanufaktur*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 15 994 682, ökas 18[·]₇₅ % = kr. 2 999 003, som utgör 9[·]₄₅ % å totala egendomsvärdet, kr. 31 727 962.

Värdet av försäkrad egendom exkl. lager är kr. 15 348 760; ökas 18[·]₇₅ % = kr. 2 877 893, som utgör 9[·]₄₂ % å totala försäkringsbeloppet, kr. 30 559 040.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 6 403 682; ökas 18[·]₇₅ % = kr. 1 200 690, som utgör 17[·]₃₃ % å totala fastighetsvärdet, kr. 6 926 682.

9. *Kolgruvor*: Nybyggnad av bostäder beräknas för ²/₃ av personalökningen: 14 man å kr. 5 000 = kr. 70 000; utgör å byggnadernas värde 2[·]₅₂ %.

Värdet av tomter, kr. 455 000, ökas i samma grad = kr. 11 466.

Hela nyanläggningsvärdet blir alltså kr. 81 466, som utgör 2[·]₁₅ % å totala egendomsvärdet, kr. 3 781 600.

Värdet av försäkrad egendom, kr. 1 928 300, ökas kr. 70 000 = 3[·]₆₃ %.

Värdet av fastigheter, kr. 3 230 300, ökas kr. 81 466 = 2[·]₅₂ %.

10. *Cementfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 14 425 130, ökas 20[·]₄₂ % = kr. 2 945 612, som utgör 13[·]₅₉ % å totala egendomsvärdet, kr. 21 667 521.

Värdet av försäkrad egendom exkl. lager är kr. 16 225 498; ökas 20·42 % = kr. 3 313 247, som utgör 16·38 % å totala försäkringsvärdet, kr. 20 232 708.

Värdet av fastigheter, kr. 14 425 130, ökas 20·42 %.

11. *Tegelbruk*: Nybyggnad av bostäder beräknas för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 215 man å kr. 1 500 = kr. 322 500, som utgör 4·86 % å värdet av byggnader, kr. 6 632 829.

Värdet av tomter, kr. 1 715 602, ökas 4·86 % = 83 378.

Värdet av (lösa) maskiner, redskap och inventarier, kr. 2 082 395, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 10·52 % = kr. 219 068.

Hela nyanläggningsvärdet blir alltså kr. 624 946, som utgör 4·99 % å totala egendomsvärdet, kr. 12 519 827.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 10 123 831, ökas kr. 541 568 = 5·35 %.

Värdet av fastigheter, kr. 8 348 431, ökas kr. 405 878 = 4·86 %.

12. *Glasindustri*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 5 689 010, ökas 12·53 % = kr. 712 833, som utgör 8·12 % å totala egendomsvärdet, kr. 8 779 650.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 5 404 085; ökas 12·53 % = kr. 677 132, som utgör 8·01 % å totala försäkringsvärdet, kr. 8 450 725.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 4 404 260; ökas 12·53 % = kr. 551 854, som utgör 12·41 % å totala fastighetsvärdet, kr. 4 448 260.

13. *Sågverk och hyvelrier*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 54 772 900, ökas 18·04 % = kr. 9 881 031, som utgör 7·81 % å totala egendomsvärdet, kr. 126 444 702.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 46 293 100; ökas 18·04 % = kr. 8 351 275, som utgör 7·08 % å totala försäkringsvärdet, kr. 117 944 902.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 46 215 245; ökas 18·04 % = kr. 8 337 230, som utgör 18·03 % å totala fastighetsvärdet, kr. 46 235 245.

14. *Snickeri- och möbelfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 10 551 171, ökas 16·46 % = kr. 1 736 723, som utgör 7·55 % å totala egendomsvärdet, kr. 22 990 741.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 9 702 552; ökas 16·46 % = kr. 1 597 040, som utgör 7·32 % å totala försäkringsvärdet, kr. 21 812 122.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 6 974 379; ökas 16·46 % = kr. 1 147 983, som utgör 15·72 % å totala fastighetsvärdet, kr. 7 304 379.

15. *Pappersmassfabriker*: Nybyggnad av bostäder beräknas för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 826 man å kr. 5 000 = kr. 4 130 000, som utgör 12·65 % å upp-givna byggnadsvärdet, kr. 32 660 906.

Värdet av tomter ökas 12·65 % = kr. 105 628.

Hela nyanläggningsvärdet blir alltså kr. 4 235 628, som utgör 4·55 % å totala egendomsvärdet, kr. 93 141 542.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 87 509 542, ökas kr. 4 130 000 = 4·72 %.

Värdet av fastigheter, kr. 34 520 906, ökas kr. 4 235 628 = 12·27 %.

16. *Pappersbruk och pappfabriker*: Nybyggnad av bostäder beräknas för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 822 man å kr. 5 000 = kr. 4 110 000, som utgör 14·77 % å byggnadsvärdet, kr. 27 818 540.

Värdet av tomter, kr. 2 725 000, ökas 14·77 % = kr. 402 483.

Hela nyanläggningsvärdet blir alltså kr. 4 512 483, som utgör 4.45 % å totala egendomsvärdet, kr. 101 468 383.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 89 606 675, ökas kr. 4 110 000 = 4.59 %.

Värdet av fastigheter, kr. 39 038 363, ökas kr. 4 512 483 = 11.56 %.

17. *Grafiska anstalter och boktryckerier*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 8 722 157, ökas 8.75 % = kr. 763 189, som utgör 3.10 % å totala egendomsvärdet, kr. 24 651 857.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 13 901 008; ökas 8.75 % = kr. 1 216 338, som utgör 5.44 % å totala försäkringsvärdet, kr. 22 358 308.

Värdet av fastigheter, kr. 8 722 157, ökas 8.75 %.

18. *Kvarnar*: Ingen ökning av kapitalkostnaden beräknas.

19. *Bagerier och källfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 3 989 343, ökas 8.73 % = kr. 348 270, som utgör 7.14 % å totala egendomsvärdet, kr. 4 878 910.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 3 239 343; ökas 8.73 % = kr. 282 795, som utgör 6.93 % å totala försäkringsvärdet, kr. 4 078 910.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 3 014 000, ökas 8.73 % = kr. 263 122, som utgör 8.59 % å totala fastighetsvärdet, kr. 3 064 000.

20. *Råsöckerbruk och saftstationer*: Nybyggnad av bostäder beräknas för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 289 man å kr. 1 500 = kr. 433 500, som utgör 6.22 % å gamla byggnadsvärdet, kr. 6 966 700.

Värdet av tomter, kr. 1 054 558, ökas 6.22 % = kr. 65 594.

Hela nyanläggningsvärdet blir alltså kr. 499 094, som utgör 2.59 % å totala egendomsvärdet, kr. 19 264 433.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 17 049 875, ökas kr. 433 500 = 2.54 %.

Värdet av fastigheter, kr. 8 021 258, ökas kr. 499 094 = 6.22 %.

21. *Sockerraffinaderier*: Nybyggnad av bostäder beräknas för $\frac{2}{3}$ av personalökningen: 166 man å kr. 1 500 = kr. 249 000, som utgör 3.19 % å gamla byggnadsvärdet, kr. 7 799 000.

Värdet av tomter, kr. 991 000, ökas 3.19 % = kronor 31 613.

Värdet av (lösa) maskiner, redskap och inventarier, kr. 6 942 733, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 15.20 % = kr. 1 055 295.

Hela nyanläggningsvärdet alltså kr. 1 335 908, som utgör 4.43 % å totala egendomsvärdet, kr. 30 136 733.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 28 395 733, ökas kr. 1 304 295 = 4.60 %.

Värdet av fastigheter, kr. 8 790 000, ökas kr. 280 613 = 3.19 %.

22. *Choklad- och karamellfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 4 805 190, ökas 15.63 % = kr. 751 051, som utgör 9.06 % å totala egendomsvärdet, kr. 8 288 950.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 3 998 190; ökas 15.63 % = kr. 624 917, som utgör 8.35 % å totala försäkringsvärdet, kr. 7 481 950.

Värdet av fastigheter, kr. 3 187 058, ökas 15.63 %.

23. *Bryggerier och mälterier*: Värdet av (lösa) maskiner, redskap och inventarier, kr. 6 704 000, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 8.30 % = kr. 556 432, som utgör 1.71 % å totala egendomsvärdet, kr. 32 480 873.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 25 024 150, ökas kr. 556 432 = 2.22 %.

24. *Tobaksfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 5 705 300, ökas 10·63 % = kr. 606 473, som utgör 1·37 % å totala egendomsvärdet, kr. 44 144 100.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 4 440 300; ökas 10·63 % = kr. 472 004, som utgör 1·10 % å totala brandförsäkringsvärdet, kr. 42 879 100.

Värdet av fastigheter, kr. 3 667 500, ökas 10·63 %.

25. *Slakterier och charkuterier*: Värdet av (lösa) maskiner, redskap och inventarier, kr. 7·5 957, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 8·44 % = kr. 66 335, som utgör 0·94 % å totala egendomsvärdet, kr. 7 084 202.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 5 619 252, ökas kr. 66 335 = 1·18 %.

26. *Bomullsindustri*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 39 171 640, ökas 20·76 % = kr. 8 132 032, som utgör 12·03 % å totala egendomsvärdet, kr. 67 594 140.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 35 800 340; ökas 20·76 % = kr. 7 432 151, som utgör 12·09 % å totala försäkringsvärdet, kr. 61 479 840.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 18 292 640; ökas 20·76 % = kr. 3 797 552, som utgör 18·05 % å totala fastighetsvärdet, kr. 21 035 640.

27. *Linne-, hämp- och juteindustri*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 17 886 680, ökas 23·96 % = kr. 4 285 649, som utgör 14·65 % å totala egendomsvärdet, kr. 29 251 680.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 15 548 800; ökas 23·96 % = kr. 3 725 492, som utgör 14·27 % å totala försäkringsvärdet, kr. 26 111 600.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 11 202 080; ökas 23·96 % = 2 684 018, som utgör 22·36 % å totala fastighetsvärdet, kr. 12 004 280.

28. *Ylleindustri*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 23 592 759, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 10·00 % = kr. 2 359 276, som utgör 5·78 % å totala egendomsvärdet, kr. 40 852 695.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 21 026 078; ökas 10·00 % = kr. 2 102 608, som utgör 5·87 % å totala försäkringsvärdet, kr. 35 828 264.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 14 063 185; ökas 10·00 % = kr. 1 406 319, som utgör 8·51 % å totala fastighetsvärdet, kr. 16 520 935.

29. *Trikåfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 10 417 768, ökas 15·42 % = kr. 1 606 420, som utgör 10·39 % å totala egendomsvärdet, kr. 15 459 268.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 9 546 204; ökas 15·42 % = kr. 1 472 025, som utgör 10·09 % å totala försäkringsvärdet, kr. 14 587 704.

Värdet av fastigheter, kr. 4 292 326, ökas 15·42 %.

30. *Sömnadsfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 2 876 218, ökas 9·79 % = kr. 281 582, som utgör 2·79 % å totala egendomsvärdet, kr. 10 085 534.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 2 508 218; ökas 9·79 % = kr. 245 555, som utgör 2·53 % å totala brandförsäkringsvärdet, kr. 9 717 534.

Värdet av fastigheter, kr. 2 306 950, ökas 9·79 %.

31. *Garverier*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 4 286 392, ökas 19·79 % = kr. 848 277, som utgör 6·56 % å totala egendomsvärdet, kr. 12 937 392.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 4 079 392; ökas 19·79 % = kr. 807 312, som utgör 6·34 % å totala försäkringsvärdet, kr. 12 730 392.

Värdet av fastigheter, kr. 2 800 392, ökas 19·79 %.

32. *Skofabriker*: Ingen ökning av kapitalkostnaderna beräknas.

33. *Gummivarufabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 3 548 500, ökas 20·83 % = kr. 739 153, som utgör 9·56 % å totala egendomsvärdet, kr. 7 733 500.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 3 208 500; ökas 20·83 % = kr. 668 331, som utgör 9·54 % å totala försäkringsvärdet, kr. 7 008 500.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 1 655 500; ökas 20·83 % = kr. 344 841, som utgör 16·90 % å totala fastighetsvärdet, kr. 2 040 500.

34. *Tändsticksfabriker*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 9 830 000, ökas 18·75 % = kr. 1 843 125, som utgör 12·05 % å totala egendomsvärdet, kr. 15 290 000.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 8 030 000; ökas 18·75 % = kr. 1 505 625, som utgör 11·31 % å totala försäkringsvärdet, kr. 13 310 000.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 5 230 000; ökas 18·75 % = kr. 980 625, som utgör 18·13 % å totala fastighetsvärdet, kr. 5 410 000.

35. *Diverse kemisk-teknisk industri*: Värdet av byggnader, maskiner etc. samt tomter, kr. 58 625 514, ökas 16·88 % = kr. 9 895 987, som utgör 12·06 % å totala egendomsvärdet, kr. 82 074 649.

Värdet av brandförsäkrad egendom exkl. lager är kr. 45 853 194; ökas 16·88 % = kr. 7 740 019, som utgör 11·81 % å totala försäkringsvärdet, kr. 65 552 329.

Värdet av fastigheter exkl. vattenfall är kr. 28 214 845; ökas 16·88 % = kr. 4 762 666, som utgör 14·90 % å totala fastighetsvärdet, kr. 31 964 845.

36. *Elektricitetsverk*: Ingen ökning av kapitalkostnaderna beräknas.

37. *Gasverk*: Värdet av (lösa) maskiner, redskap och inventarier, kr. 2 493 700, ökas i halv proportion till arbetarantalets ökning eller 9·09 % = kr. 226 677, som utgör 0·58 % å totala egendomsvärdet, kr. 38 814 463.

Värdet av brandförsäkrad egendom, kr. 32 539 533, ökas kr. 226 677 = 0·70 %.

För överskådlighetens skull sammanfattas de ovan verkställda beräkningarna, i den mån de behandla kapitalbehovets totala ökning, i tab. 6 (sid. 100), i vilken därjämte intages en beräkning över kapitalökningens storlek i förhållande till uppgivna värdet av industriegendomen, exklusive lager.

Då värdet av lager icke påverkas av de beräknade värdeförändringarna och dessutom betydligt mer än de andra slagen av egendomsvärden kan anses influerat av krigstidens speciella förhållanden, erhålles givetvis det klaraste uttrycket för den beräknade kapitalökningens relativa betydelse inom de särskilda industrigrenarna i de procenttal, som i tablan utvisa ökningens storlek i förhållande till värdet av industriegen-
domen, exklusive lager.

Tab. 6. Beräknad ökning av egendomsvärdet vid de undersökta företagen enligt alternativ A.

Industrigrenar	Totala upp- givna egen- domsvärdet	Totala egen- domsvärdet exkl. lager- värde	Egendomsvärdets beräknade ökning		
			Ökningens belopp	Ökningen i % av totala egendoms- värdet	Ökningen i % av egendoms- värdet exkl. lagervärde
	Kr.	Kr.	Kr.		
Järnmalmgruvor och-anriknings- verk	53 871 207	38 575 968	372 838	0.69	0.97
Järn- och stålverk	108 004 204	68 648 579	11 726 055	10.86	17.08
Järn- och stålmanufaktur	51 137 465	32 477 189	5 763 187	11.27	17.75
Mekaniska verkstäder	250 206 514	141 489 899	19 331 245	7.73	13.66
Skeppsvarv	12 731 800	10 572 800	1 850 240	14.53	17.50
Fabriker för elektr. maskiner	7 923 900	2 475 400	360 913	4.55	14.58
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	29 944 530	19 434 014	1 593 589	5.32	8.20
Metallmanufaktur	31 727 962	16 517 682	2 999 003	9.45	18.16
Kolgruvor	3 781 600	3 694 600	81 466	2.15	2.21
Cementfabriker	21 667 521	17 660 311	2 945 612	13.59	16.68
Tegelbruk	12 519 827	10 430 826	624 946	4.99	5.99
Glasindustri	8 779 650	5 733 010	712 833	8.12	12.43
Sågverk och hyvlrier	126 444 702	54 792 900	9 881 031	7.81	18.03
Snickeri- och möbelfabriker	22 990 741	10 881 171	1 736 723	7.55	15.96
Pappersmassfabriker	93 141 542	58 693 981	4 235 628	4.55	7.22
Pappersbruk och pappfabriker	101 468 883	70 903 720	4 512 483	4.45	6.36
Grafiska anstalter och boktryc- kerier	24 651 857	16 194 557	763 189	3.10	4.71
Kvarnar	41 978 341	24 687 801	—	—	—
Bagerier och käxfabriker	4 878 910	4 039 343	348 270	7.14	8.62
Råsockerbruk och saftstationer	19 264 433	13 393 958	499 094	2.59	3.73
Sockerraffinaderier	30 136 733	15 732 733	1 335 908	4.43	8.49
Choklad- och karamellfabriker	8 288 950	4 805 190	751 051	9.06	15.63
Bryggerier	32 480 873	26 013 873	556 432	1.71	2.14
Tobaksfabriker	44 144 100	5 705 300	606 473	1.37	10.63
Slakterier och charkuterier	7 084 202	5 397 907	66 335	0.94	1.23
Bomullsindustri	67 594 140	41 914 640	8 132 032	12.03	19.40
Linne-, hamp- och juteindustri	29 251 680	18 688 880	4 285 649	14.65	22.93
Ylleindustri	40 852 695	26 050 509	2 359 276	5.78	9.06
Trikåfabriker	15 459 268	10 417 768	1 606 420	10.39	15.42
Sömnadsfabriker	10 085 534	2 876 218	281 582	2.79	9.79
Garverier	12 937 392	4 286 392	848 277	6.56	19.79
Skofabriker	11 289 330	4 220 380	—	—	—
Gummivarufabriker	7 733 500	3 933 500	739 153	9.56	18.79
Tändsticksfabriker	15 290 000	10 010 000	1 843 125	12.05	18.41
Diverse kemisk-teknisk industri	82 074 649	62 375 514	9 895 987	12.06	15.87
Elektricitetsverk	30 236 439	27 060 454	—	—	—
Gasverk	38 814 463	30 563 005	226 677	0.58	0.74

Tab. 7. Beräknad procentuell ökning av tillverkningskostnaderna enligt alternativ A.

Industrigröner	Ränta å kapital	Underhåll av byggnader	Avgifter för brandförsäkring	Avgifter för olycksfallsförsäkring m. m.	Skatter och onera för fastigheter	Avskrivning å byggnader	Avlöning till dagarbetare	Avlöning till arbetare å 2 skiftlag	Avlöning till arbetare å 3 skiftlag
Beräknad ökning i %									
Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	0·69	1·08	1·07	2·36	1·05	1·08	5·21	—	—
Järn- och stålverk	10·86	18·64	10·15	34·02	16·84	18·54	18·54	50·00	16·67
Järn- och stålmanufaktur	11·27	19·12	11·42	19·12	17·13	19·12	18·75	21·67	21·67
Mekaniska verkstäder	7·73	13·83	7·35	13·88	13·46	13·88	15·21	3·13	3·13
Skeppsvarv	14·53	17·50	13·14	17·50	17·50	17·50	17·50	—	—
Fabriker för elektr. maskiner	4·55	14·58	4·38	14·58	14·58	14·58	14·58	—	—
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	5·32	8·20	5·02	8·20	8·20	8·20	8·13	47·92	—
Metallmanufaktur	9·45	18·75	9·42	23·91	17·33	18·75	18·75	50·00	—
Kolgruvor	2·15	2·52	3·63	4·18	2·52	2·52	2·08	50·00	—
Cementfabriker	13·59	20·42	16·38	25·94	20·42	20·42	20·42	50·00	16·67
Tegelbruk	4·99	4·86	5·35	21·03	4·86	4·86	19·17	50·00	16·67
Glasindustri	8·12	12·53	8·01	12·53	12·41	12·53	15·63	50·00	—
Sågverk och hyvlerier	7·81	18·04	7·08	18·04	18·03	18·04	18·13	17·08	—
Snickeri- och möbelfabriker	7·55	16·46	7·32	16·46	15·72	16·46	16·46	—	—
Pappersmassfabriker	4·55	12·65	4·72	28·32	12·27	12·65	18·96	50·00	16·67
Pappersbruk och pappfabriker	4·45	14·77	4·59	35·01	11·56	14·77	25·21	50·00	16·67
Grafiska anstalter o. boktryckerier	3·10	8·75	5·44	8·75	8·75	8·75	9·17	—	—
Kvarnar	—	—	—	27·70	—	—	12·40	50·00	—
Bagerier och käxfabriker	7·14	8·73	6·93	8·73	8·59	8·73	11·46	—	—
Råsockerbruk och saftstationer	2·59	6·22	2·54	42·67	6·22	6·22	25·00	50·00	—
Sockerraffinaderier	4·43	3·19	4·60	30·40	3·19	3·19	25·00	50·00	—
Choklad- och karamellfabriker	9·06	15·63	8·35	15·63	15·63	15·63	15·63	—	—
Bryggerier och mälterier	1·71	—	2·22	16·60	—	—	16·04	50·00	16·67
Tobaksfabriker	1·37	10·63	1·10	10·63	10·63	10·63	10·63	—	—
Slakterier och charkuterier	0·94	—	1·18	16·88	—	—	16·88	—	—
Bomullsindustri	12·03	20·76	12·09	20·76	18·05	20·76	21·25	—	—
Linne-, hamp- och juteindustri	14·65	23·96	14·27	23·96	22·36	23·96	23·96	—	—
Ylleindustri	5·78	10·00	5·87	20·00	8·51	10·00	20·00	—	—
Trikåfabriker	10·39	15·42	10·09	15·42	15·42	15·42	15·42	—	—
Sömnadsfabriker	2·79	9·79	2·53	9·79	9·79	9·79	9·79	—	—
Garverier	6·56	19·79	6·34	19·79	19·79	19·79	19·79	—	—
Skofabriker	—	—	—	12·29	—	—	12·29	—	—
Gummivarufabriker	9·56	20·83	9·54	20·83	16·90	20·83	20·83	—	—
Tändsticksfabriker	12·05	18·75	11·31	18·75	18·13	18·75	18·75	—	—
Div. kemisk-teknisk industri	12·06	16·88	11·81	18·04	14·90	16·88	16·88	50·00	16·67
Elektricitetsverk	—	—	—	17·96	—	—	18·33	—	16·67
Gasverk	0·58	—	0·70	18·18	—	—	18·96	—	16·67

Tab. 8. Produktionskostnadernas beräknade ökning

I n d u s t r i g r e n a r	Ränta å kapital	Underhåll av byggnader	Avgifter för brandförsäkring	Avgifter för olycksfallsförsäkring	B e r ä k n a d				
1 Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	22 303	3 426	532	2 040					
2 Järn- och stålverk	703 755	209 823	20 714	40 043					
3 Järn- och stålmanufaktur	345 792	111 907	12 441	9 945					
4 Mekaniska verkstäder	1 160 458	134 528	36 682	30 102					
5 Skeppsvarv	110 996	22 072	6 767	7 907					
6 Fabriker för elektr. maskiner	21 632	4 228	1 264	771					
7 Fabriker för elektr. apparater och ledningar	95 583	2 656	1 978	420					
8 Metallmanufaktur	179 898	15 361	5 483	3 464					
9 Kolgruvor	4 878	801	156	535					
10 Cementfabriker	176 677	30 252	6 821	5 444					
11 Tegelbruk	37 484	5 781	1 664	3 473					
12 Glasindustri	42 774	15 622	2 122	928					
13 Sågverk och hyvlerier	592 520	150 391	56 128	24 678					
14 Snickeri- och möbelfabriker	104 148	12 405	12 620	6 382					
15 Pappersmassfabriker	254 276	77 097	17 398	36 113					
16 Pappersbruk och pappfabriker	270 921	65 014	16 539	19 658					
17 Grafiska anstalter och boktryckerier	45 852	7 143	3 526	1 125					
18 Kvarnar	—	—	—	6 566					
19 Bagerier och käxfabriker	20 901	2 473	493	851					
20 Råsockerbruk och saftstationer	29 937	2 403	1 099	3 829					
21 Sockerraffinaderier	80 103	4 607	4 568	3 013					
22 Choklad- och karamellfabriker	45 059	4 529	1 262	1 895					
23 Bryggerier	33 325	—	1 053	2 483					
24 Tobaksfabriker	36 286	19 251	738	2 169					
25 Slakterier och charkuterier	3 950	—	86	1 667					
26 Bomullsindustri	487 894	59 478	26 973	7 855					
27 Linne-, hamp- och juteindustri	257 122	67 712	13 729	5 873					
28 Ylleindustri	141 677	17 190	7 896	11 315					
29 Trikfåfabriker	96 373	4 229	4 165	538					
30 Sömnadsfabriker	16 883	4 623	453	604					
31 Garverier	50 922	8 555	1 974	1 711					
32 Skofabriker	—	—	—	922					
33 Gummivarufabriker	44 359	2 918	4 471	1 181					
34 Tändsticksfabriker	110 547	5 663	8 177	1 313					
35 Diverse kemisk-teknisk industri	593 892	48 850	24 058	8 999					
36 Elektricitetsverk	—	—	—	251					
37 Gasverk	13 507	—	373	1 044					

i kronor vid de undersökta företagen enligt alternativ A.

Skatter och onera för fastigheter	Avskrivning å byggnader	Avlöning till dagarbetare	Avlöning till arbetare å 2 skiftlag	Avlöning till arbetare å 3 skiftlag	Summa kostnadsökning	Totala uppgivna tillverkningskostnaden (enl. tab. 4)	Den beräknade ökningen i % härav	
ö k n i n g i k r o n o r					Kr.	Kr.		
4 260	11 666	123 942	—	—	168 169	26 996 209	0·62	1
31 816	124 314	1 228 882	3 368 781	183 188	5 911 316	104 960 706	5·63	2
14 026	53 053	972 464	270 391	59 571	1 849 590	45 355 457	4·08	3
29 704	152 363	4 538 031	74 481	39 361	6 195 710	160 558 281	3·86	4
9 283	15 049	599 647	—	—	771 721	15 473 068	4·99	5
452	3 572	184 998	—	—	216 917	7 091 102	3·66	6
3 001	9 860	289 487	6 609	—	409 594	19 258 708	2·13	7
2 577	42 724	369 893	402 584	—	1 021 974	65 114 355	1·57	8
96	2 005	10 966	12 600	—	32 037	1 387 226	2·31	9
6 387	27 166	416 310	204 839	13 819	887 715	13 738 664	6·46	10
1 122	8 491	275 269	54 019	867	388 170	4 842 916	8·02	11
2 245	8 128	181 838	3 381	—	257 038	5 508 799	4·67	12
43 790	117 853	1 588 996	119 126	—	2 693 482	71 044 512	3·79	13
3 886	34 378	794 115	—	—	967 934	16 468 284	5·88	14
16 770	90 424	556 753	1 298 565	244 073	2 591 469	54 407 218	4·76	15
22 304	86 562	671 345	1 773 779	32 689	2 958 811	60 435 132	4·90	16
19 785	5 943	352 965	—	—	436 339	18 070 795	2·41	17
—	—	82 968	215 012	—	304 546	58 076 250	0·52	18
501	2 416	95 510	—	—	123 145	9 191 010	1·34	19
2 003	2 369	112 914	208 275	—	362 829	8 258 572	4·39	20
1 061	1 188	258 797	200 800	—	554 137	35 792 017	1·55	21
1 486	5 871	154 407	—	—	214 509	11 203 378	1·91	22
—	—	273 527	9 990	2 000	322 378	12 258 479	2·63	23
4 124	4 411	559 085	—	—	626 064	32 349 046	1·94	24
—	—	110 888	—	—	116 591	30 796 611	0·38	25
12 806	55 525	1 386 383	—	—	2 036 914	49 605 985	4·11	26
6 305	30 209	543 238	—	—	924 188	15 176 130	6·09	27
6 191	20 809	690 269	—	—	895 347	30 087 109	2·98	28
1 774	11 006	247 918	—	—	366 003	9 065 669	4·04	29
713	3 378	295 536	—	—	322 190	14 400 756	2·24	30
1 547	7 974	168 077	—	—	240 760	15 762 211	1·53	31
—	—	221 592	—	—	222 514	17 024 667	1·31	32
822	5 564	199 887	—	—	259 202	6 913 241	3·75	33
839	9 806	493 575	—	—	629 920	10 712 927	5·88	34
21 973	107 734	497 521	117 000	239 289	1 659 316	51 145 469	3·24	35
—	—	99 137	—	64 410	163 798	10 770 156	1·52	36
—	—	172 378	—	103 789	291 091	19 136 467	1·52	37

3) Produktionskostnadernas ökning.

Efter det dels ökningen av arbetarantalet, dels kapitalbehovets ökning på sätt som av det föregående framgår beräknats, föreligger möjlighet att fullfölja kalkylen med avseende på de årliga produktionskostnadernas ökning under de antagna förutsättningarna. För de beräkningsprinciper, som härvid följas, har förut redogjorts (sid. 88 o. f.). Med tillämpning av ifrågavarande principer och de ovan framlagda beräkningsresultaten rörande arbetarantalets och kapitalbehovets ökning erhålles den bild av kostnadsförskjutningens procentuella betydelse inom de olika av förskjutningen berörda kostnadsposterna, vilken framställes i tab. 7 (sid. 101).

Då det gäller arbetare å 2 och 3 skiftlag, för vilka ökning beräknats i förhållande till arbetstidens förkortning, såsom exempelvis inom grupperna järn- och stålmanufaktur och mekaniska verkstäder, utgår beräkningen från ett medeltal för arbetstidens längd, som avser genomsnittstiden för båda arbetargrupperna, vilket förklarar det i tablan framträdande, till synes egendomliga förhållandet, att avlöningens ökning procentuellt blir densamma för arbetare å 2 och 3 skiftlag, trots att arbetstiden i verkligheten som regel är längre vid 2-skifts- än vid 3-skiftssystem.

På grundval av de i tab. 7 återgivna procentalen och de ifrågakommande kostnadsposternas hittillsvarande belopp, vilka återfinnas i tab. 4 (sid. 32 o. f.), kan nu en beräkning verkställas över produktionskostnadernas ökning, uttryckt i kronor och procent av totala hittillsvarande produktionskostnaden, under förutsättning av oförminskad produktion och arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan. Beräkningen framlägges i tab. 8 (sid. 102—103), i vilken till jämförelse även intages de hittillsvarande tillverkningskostnadernas totala uppgivna belopp.

Det kan erinras om att de kostnader, som vid förevarande alternativ genomgående antagits bli i det hela oförändrade, äro:

- 1) Underhåll av och avskrivning å maskiner, redskap och inventarier;
- 2) Hyreskostnader;
- 3) Kostnad för råmaterialier;
- 4) Kostnad för bränsle;
- 5) Kostnad för drivkraft och belysning;
- 6) Kostnad för smörjmedel och övriga (improduktiva) förbrukningsartiklar;
- 7) Förvaltningslöner;
- 8) Acciser;

9) Diverse ej specificerade (allmänna) omkostnader för tillverkningen.

Inom några industrier antagas, såsom av tab. 7 och 8 närmare framgår, även vissa andra kostnader bli oförändrade, beroende på de särskilda beräkningsprinciper, som i ifrågavarande fall tillämpats.

b) Alternativ B: Oförändrat arbetarantal och minskad produktion.

Beträffande beräkningsprinciperna vid förevarande alternativ hänvisas till framställningen sid. 90 o. f. Såsom där meddelats, antages genomgående en produktionsminskning i direkt proportion till arbetstidens förkortning. Procenttalen för produktionens nedgång erhållas i regel på så sätt, att de i tab. 4 intagna uppgifterna över veckoarbetstidens hittillsvarande längd i medeltal för samtliga arbetare ställas i förhållande till en veckoarbetstid à 48 timmar. Då, såsom i några fall förekommer, veckoarbetstiden för skiftarbetare uppgivits understiga 48 timmar, förfares dock på så sätt, att skiftarbetarnes produktion antages bli oförändrad, medan dagarbetarnes liksom nyss beräknas nedgå i proportion till arbetstidens förkortning. Den sålunda framkomna produktionsminskningen beräknas med avseende på det i rörelsen bundna kapitalet genomgående medföra den förändringen, att lagret av råmaterialier, bränsle, hel- och halvfabrikat och därmed lagervärdet minskas i samma grad som produktionen. Detta medför, att av de årliga produktionskostnaderna dels ränta å kapitalet, dels brandförsäkringsavgifter beräknas i någon mån nedgå, den förra posten med den procent, som lagervärdets minskning utgör av totala egendomsvärdet, den senare med den procent, som ifrågavarande minskning representerar i förhållande till totala värdet av brandförsäkrad egendom.

Ovan åsyftade beräkningar över produktionens minskning samt minskningen av lagervärdet och därmed av ränte- och brandförsäkringskostnaderna utföras på grundval av i tab. 4 framlagda uppgifter över industriegendomens värde i tab. 9 (sid. 106).

I tablån förekomma samtliga de relationstal, vilka erfordras för beräkningen enligt förut (sid. 90 o. f.) angivna grunder av produktionskostnadernas absoluta minskning vid en nedgång av produktionen i beräknad grad. Procenttalet för ifrågavarande nedgång inom varje särskild industrigren uttrycker sålunda den relativa minskningen av samtliga de kostnader, som vid förevarande alternativ beräknas sjunka i direkt proportion till produktionen, d. v. s. underhåll av och avskrivning å maskiner o. d., kostnad för råmaterialier, bränslekostnader, kostnad för drivkraft och belys-

Tab. 9. Beräknad minskning av produktionen och lagervärdet vid de undersökta företagen enligt alternativ B.

Industrigrenar	Produktions-	Lager-	Totala	Lager-	Totala upp-	Lager-
	minskning	värdets	uppgivna	värdets	givna värdet	värdets
	%	Kr.	(enl. tab. 4)	minskning	av brand-	försäkrad
			Kr.	i % av	försäkrad	egendom
				totala	(enl. tab. 4)	egendom
				egendoms-	Kr.	värdet
				värdet		i % av
						totala för-
						säkrings-
						värdet
Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	2:34	357 909	53 871 207	0:66	33 536 589	0:30 ¹⁾
Järn- och stålverk	17:95	7 064 535	108 004 204	6:54	86 985 709	8:12
Järn- och stålmanufaktur	16:08	3 000 572	51 137 465	5:87	46 354 365	6:47
Mekaniska verkstäder	12:25	13 317 785	250 206 514	5:32	231 110 509	5:76
Skeppsvarv	14:89	321 475	12 731 800	2:52	8 662 800	3:71
Fabriker för elektr. maskiner	12:73	693 594	7 923 900	8:75	7 784 900	8:91
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	7:51	789 340	29 944 530	2:64	27 121 730	2:91
Metallmanufaktur	15:94	2 424 519	31 727 962	7:64	30 559 040	7:93
Kolgruvor	5:14	4 472	3 781 600	0:12	1 928 300	0:23
Cementfabriker	21:70	869 565	21 667 521	4:01	20 232 708	4:30
Tegelbruk	17:24	360 144	12 519 827	2:88	10 123 831	3:56
Glasindustri	11:21	341 528	8 779 650	3:89	8 450 725	4:04
Sågverk och hyvlerier	15:34	10 991 386	126 444 702	8:69	117 944 902	9:32
Snickeri- och möbelfabriker	14:13	1 711 082	22 990 741	7:44	21 812 122	7:84
Pappersmassfabriker	17:10	5 890 533	93 141 542	6:32	87 509 542	6:73
Pappersbruk och pappfabriker	25:23	7 711 464	101 468 383	7:60	89 606 675	8:61
Grafiska anstalter o. boktryckerier	8:04	679 967	24 651 857	2:76	22 358 308	3:04
Kvarnar	20:53	3 549 748	41 978 341	8:46	37 871 580	9:37
Bagerier och käxfabriker	8:07	67 753	4 878 910	1:39	4 078 910	1:66
Råsockerbruk och saftstationer	32:68	1 918 471	19 264 433	9:96	17 049 875	11:25
Sockerraffinaderier	20:92	3 013 317	30 136 733	10:00	28 395 733	10:61
Choklad- och karamellfabriker	13:51	470 656	8 288 950	5:68	7 481 950	6:29
Bryggerier och mälterier	14:13	913 787	32 480 873	2:81	25 024 150	3:65
Tobaksfabriker	9:60	3 690 125	44 144 100	8:36	42 879 100	8:61
Slakterier och charkuterier	14:44	243 501	7 084 202	3:44	5 619 252	4:33
Bomullsindustri	17:21	4 419 442	67 594 140	6:54	61 479 840	7:19
Linne-, hamp- och juteindustri	17:81	1 881 235	29 251 680	6:43	26 111 600	7:20
Ylleindustri	16:67	2 467 524	40 852 695	6:04	35 828 264	6:89
Trikåfabriker	13:36	673 544	15 459 268	4:36	14 587 704	4:62
Sömnadsfabriker	8:92	643 071	10 085 534	6:38	9 717 534	6:62
Garverier	16:52	1 429 145	12 937 392	11:05	12 730 392	11:23
Skofabriker	10:95	774 056	11 289 380	6:86	10 799 880	7:17
Gummivarufabriker	17:24	655 120	7 733 500	8:47	7 008 500	9:35
Tändsticksfabriker	15:79	833 712	15 290 000	5:45	13 310 000	6:26
Div. kemisk-teknisk industri	15:04	2 962 750	82 074 649	3:61	65 552 329	4:52
Elektricitetsverk	14:13	448 767	30 236 439	1:48	25 709 785	1:75
Gasverk	14:89	1 228 642	38 814 463	3:17	32 539 533	3:78

¹⁾ I detta fall räknas endast med den del av lagervärdets minskning, som kan anses hänföra sig till brandförsäkrat lager, vilken del utgör kr. 100 626.

ning, kostnad för smörjmedel och diverse förbrukningsartiklar samt acciser, där sådana förekomma. Av de två övriga kostnadsposter, vilka beräknas komma att minskas vid minskad produktion, d. v. s. ränta å bundet kapital och brandförsäkringsavgifter, är, såsom redan angivits, den förra att reducera med tablåns procenttal för lagervärdets minskning i förhållande till totala egendomsvärdet och den senare med procenttalet för samma minskning i förhållande till totala brandförsäkringsvärdet.

Nu åsyftade beräkningar utföras i anslutning till industriföretagens i tab. 4 meddelade uppgifter över ifrågavarande kostnaders hittillsvarande belopp, varvid de resultat framkomma, som inhäntas av tab. 10 (sid. 108—109). I tablån återges vidare för varje industrigren till jämförelse summan av samtliga uppgivna tillverkningskostnader jämte en beräkning över den absoluta kostnadsminskningen i förhållande till berörda summa.

Såsom komplement till tablån kan erinras om att de produktionskostnader, som vid förevarande alternativ antagits bli i stort sett oförändrade, äro:

- 1) Underhåll av och avskrivning å byggnader;
- 2) Avgifter för olycksfalls- och annan försäkring utom brandförsäkring;
- 3) Hyreskostnader;
- 4) Skatter och onera för fastigheter;
- 5) Arbetslöner;
- 6) Förvaltningslöner; samt
- 7) Diverse ej specificerade (allmänna) omkostnader för tillverkningen.

Då produktionens minskning beräknas medföra nedgång endast av vissa kostnader, medan andra kvarstå oförändrade, följer härav, att totala produktionskostnaden sjunker relativt mindre än själva tillverkningen. Förhållandet framträder siffermässigt vid en jämförelse mellan å ena sidan procenttalen för produktionsminskningen i tab. 9 och å andra sidan motsvarande procenttal för totala produktionskostnadens minskning i tab. 10. Av här berörda differens kan dragas den allmänna slutsatsen, att produktionskostnaden *per varuenhet eller bestämd varukvantitet* stiger i visst förhållande till produktionsmängdens nedgång, vilken fördyring givetvis blir desto starkare, ju större avståndet mellan produktions- och kostnadsminskningen är. För att närmare klargöra betydelsen av berörda produktionsfördyring inom de särskilda industrigrenarna framlägges i tab. 11 (sid. 110) en beräkning, utvisande dels fördyringens procentuella storlek, dels dess belopp i kronor under de antagna förutsättningarna.

Tab. 10. Beräknad absolut minskning av produktions-

Industrigrenar	Ränta å bundet kapital	Underhåll av maskiner o. d.	Avgifter för brandför- säkring	Avskriv- ning å maskiner o. d.
	B e r ä k n a d m i n s k -			
1 Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	21 333	6 750	149	15 915
2 Järn- och stålverk	423 808	520 026	16 571	271 508
3 Järn- och stålmanufaktur	180 106	161 386	7 049	65 604
4 Mekaniska verkstäder	798 659	360 927	28 747	435 661
5 Skeppsvarv	19 250	65 260	1 911	32 154
6 Fabriker för elektr. maskiner	41 600	13 598	2 572	28 690
7 Fabriker för elektr. apparater och ledningar	47 432	12 372	1 147	41 929
8 Metallmanufaktur	145 441	63 677	4 616	76 718
9 Kolgruvor	272	2 161	10	1 020
10 Cementfabriker	52 152	87 003	1 791	108 977
11 Tegelbruk	21 634	18 386	1 107	22 699
12 Glasindustri	20 492	4 759	1 070	18 114
13 Sågverk och hyvlerier	659 283	178 588	73 886	161 702
14 Snickeri- och möbelfabriker	102 631	16 399	13 517	41 461
15 Pappersmassfabriker	353 193	256 317	24 808	372 478
16 Pappersbruk och pappfabriker	462 696	265 519	31 025	600 907
17 Grafiska anstalter och boktryckerier	40 823	7 812	1 970	38 171
18 Kvarnar	213 082	123 444	20 631	145 730
19 Bagerier och kexfabriker	4 069	3 389	118	3 801
20 Råsockerbruk och saftstationer	115 124	43 608	4 867	179 537
21 Sockerraffinaderier	180 820	50 645	10 537	80 332
22 Choklad- och karamellfabriker	28 249	7 478	951	24 498
23 Bryggerier och mälterier	54 763	34 973	1 731	55 746
24 Tobaksfabriker	221 427	8 640	5 777	40 070
25 Slakterier och charkuterier	14 457	10 112	315	10 767
26 Bomullsindustri	265 239	149 330	16 041	212 646
27 Linne-, hamp- och juteindustri	112 853	26 267	6 927	70 875
28 Ylleindustri	148 050	69 513	9 263	110 324
29 Triksåfabriker	40 441	14 747	1 907	39 964
30 Sömnadsfabriker	38 607	2 811	1 184	3 875
31 Garverier	85 775	16 104	3 496	16 956
32 Skofabriker	46 467	7 059	1 511	12 508
33 Gummivarufabriker	39 302	5 337	4 382	36 268
34 Tändsticksfabriker	49 998	20 685	4 526	38 212
35 Div. kemisk-teknisk industri	177 774	83 878	9 207	266 876
36 Elektricitetsverk	26 850	58 265	452	218 760
37 Gasverk	73 825	47 414	2 013	84 389

kostnaderna vid de undersökta företagen enligt alternativ B.

Kostnad för råmaterialier	Kostnad för bränsle	Kostnad för drivkraft och belysning	Kostnad för smörjmedel och diverse förbrukningsartiklar	Acciser	Summa kostnadsminskning	Total uppgiven produktionskostnad (enl. tab. 4)	Kostnadsminskningen i % härav	
n i n g i k r o n o r					Kr.	Kr.		
—		230 879		—	275 023	26 996 209	1·02	1
4 422 832	7 695 143	172 617	782 849	—	14 305 354	104 960 706	13·63	2
3 903 787	650 040	76 392	346 465	—	5 390 829	45 355 457	11·89	3
9 507 285	785 862	130 865	433 144	—	12 481 150	160 558 281	7·77	4
1 243 247	72 217	25 402	33 503	—	1 492 944	15 473 068	9·65	5
543 526	6 651	6 832	5 157	—	648 626	7 091 102	9·15	6
869 109	25 722	11 965	15 083	—	1 024 759	19 258 708	5·32	7
8 701 448	374 019	75 053	77 047	—	9 518 019	65 114 355	14·62	8
2 829		8 494		—	14 786	1 387 226	1·07	9
14 820	1 183 535	47 978	515 610	—	2 011 846	13 738 664	14·64	10
53 327	147 087	13 990	12 261	—	290 491	4 842 916	6·00	11
104 690	137 115	4 143	37 244	—	327 627	5 508 799	5·95	12
6 742 710	80 780	25 488	229 470	—	8 151 907	71 044 512	11·47	13
1 019 453	28 426	17 210	49 047	—	1 288 144	16 468 284	7·82	14
3 911 090	1 263 003	116 910	498 862	—	6 796 661	54 407 218	12·49	15
7 125 443	2 346 646	206 134	593 849	—	11 632 219	60 435 132	19·25	16
667 925	17 681	16 262	57 670	—	848 314	18 070 795	4·69	17
10 291 390	117 211	44 413	101 031	—	11 056 932	58 076 250	19·04	18
475 269	40 290	3 375	36 913	—	567 224	9 191 010	6·17	19
1 313 181	277 130	4 561	41 256	—	1 979 264	8 258 572	23·97	20
4 533 830	129 455	8 370	188 997	1 618 510	6 801 496	35 792 017	19·00	21
1 119 192	54 897	3 223	1 557	—	1 240 045	11 203 378	11·07	22
398 065	97 587	6 283	183 054	207 036	1 039 238	12 258 479	8·48	23
1 988 842	31 200	31 200	33 600	—	2 360 756	32 349 046	7·30	24
4 078 196	31 862	8 792	28 030	—	4 182 541	30 796 611	13·58	25
5 206 597	307 836	110 017	256 997	—	6 524 703	49 605 985	13·15	26
1 428 046	86 037	41 088	101 911	—	1 874 004	15 176 130	12·35	27
3 236 563	131 395	23 168	107 002	—	3 835 283	30 087 109	12·75	28
612 886	32 217	10 336	16 856	—	769 354	9 065 669	8·49	29
832 361	8 348	6 161	8 400	—	901 947	14 400 756	6·26	30
2 123 474	41 731	2 674	50 538	—	2 340 748	15 762 211	14·85	31
1 473 156	3 454	6 057	13 373	—	1 563 585	17 024 667	9·18	32
779 240		26 183		—	890 712	6 913 241	12·88	33
945 884	15 632	4 153	11 242	—	1 090 332	10 712 927	10·18	34
4 755 694	208 026	136 681	235 766	—	5 873 902	51 145 469	11·48	35
—	622 450	115 493	11 799	—	1 054 069	10 770 156	9·79	36
—	1 806 202	39 840	68 712	—	2 122 395	19 136 467	11·09	37

Tab. 11. Produktionskostnadens relativa stegring vid de undersökta företagen enligt alternativ B.

Industrigränar	Relativ kostnadsökning		Industrigränar	Relativ kostnadsökning	
	Kr.	%		Kr.	%
Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	356 688	1.35	Bagerier och käxfabriker . .	174 491	2.07
Järn- och stålverk	4 535 093	5.27	Råsockerbruk o. saftstationer	719 637	12.94
Järn- och stålmanufaktur . . .	1 902 328	5.00	Sockerraffinaderier	686 194	2.42
Mekaniska verkstäder	7 187 239	5.10	Choklad- o. karamellfabriker	273 531	2.82
Skeppsvarv	810 996	6.16	Bryggerier och mälterier . . .	692 885	6.58
Fabriker för elektr. maskiner	254 071	4.11	Tobaksfabriker	744 752	2.55
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	421 570	2.37	Slakterier och charkuterier . .	264 490	1.00
Metallmanufaktur	861 209	1.57	Bomullsindustri	2 012 487	4.90
Kolgruvor	56 517	4.30	Linne-, hamp- och jute- industri	828 865	6.65
Cementfabriker	969 444	9.01	Ylleindustri	1 180 238	4.71
Tegelbruk	544 428	13.58	Trikåfabriker	441 819	5.62
Glasindustri	289 909	5.93	Sömnadsfabriker	382 600	2.92
Sågverk och hyvlrier	2 716 321	4.57	Garverier	263 169	2.01
Snickeri- och möbelfabriker . .	1 038 825	7.35	Skofabriker	300 616	1.98
Pappersmassfabriker	2 506 973	5.56	Gummivarufabriker	301 131	5.26
Pappersbruk och pappfabriker	3 615 565	8.00	Tändsticksfabriker	601 239	6.66
Grafiska anstalter och bok- tryckerier	604 578	3.64	Div. kemisk-teknisk industri	1 818 377	4.18
Kvarnar	866 122	1.88	Elektricitetsverk	467 754	5.06
			Gasverk	727 025	4.46

Beräkningen innebär, att då produktionen vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan sjunker i antagen grad, d. v. s. för järnmalmgruvor och -anrikningsverk med 2.34 %, för järn- och stålverk med 17.95 % o. s. v., kommer kostnaden för den sålunda minskade tillverkningen att ökas vid järnmalmgruvor och -anrikningsverk med kr. 356 688, vid järn- och stålverk kr. 4 535 093 o. s. v. i förhållande till kostnaden för en lika stor varumängd under de produktionsförhållanden, vilka gällde vid den tid, som avses av de influtna ekonomiska uppgifterna. Ökningen betyder i de två anförda fallen en fördyring av produktionskostnaden per varuenhet med resp. 1.35 % och 5.27 %. Med avseende på beräkningssättet kan nämnas, att tablåns belopp för den relativa kostnadsökningen utgöra skillnaden mellan den beräknade absoluta kostnadsminskningen och den kostnadsminskning, som skulle erhållits, om den totala uppgivna produktionskostnaden sjunkit med samma procent som produktionen. Procentalen för den relativa fördyringen framkomma genom att beräkna, vad tablåns belopp utgöra i % av en i samma grad som produktionen reducerad total tillverkningskostnad.

c) Sammanfattning av beräkningsresultaten för de undersökta företagen.

För att underlätta överblicken över de huvudresultat i olika hänseenden, vilka framkommit vid de i det föregående verkställda beräkningarna, skola ifrågavarande resultat nedan sammanfattas med hänsyn till de två alternativa förutsättningar, från vilka beräkningarna utgått.

Tab. 12. Sammanfattning av beräkningarna för de undersökta företagen enligt alternativ A.

Industrigrenar	Arbetarantalets beräknade ökning		Egendomsvärdets beräknade ökning		Produktionskostnads beräknade ökning	
	Antal	%	Kr.	%	Kr.	%
Järnmalmgruvor och -anrikningsverk . . .	108	2.36	372 838	0.69	168 169	0.62
Järn- och stålverk	2 154	34.02	11 726 055	10.86	5 911 316	5.63
Järn- och stålmanufaktur	798	19.12	5 763 187	11.27	1 849 590	4.08
Mekaniska verkstäder	2 382	13.88	19 331 245	7.73	6 195 710	3.86
Skeppsvarv	409	17.50	1 850 240	14.53	771 721	4.99
Fabriker för elektr. maskiner	116	14.58	360 913	4.55	216 917	3.06
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	172	8.20	1 593 589	5.32	409 594	2.13
Metallmanufaktur	457	23.91	2 999 003	9.45	1 021 984	1.57
Kolgruvor	22	4.18	81 466	2.15	32 037	2.31
Cementfabriker	193	25.94	2 945 612	13.59	887 715	6.46
Tegelbruk	323	21.03	624 946	4.99	388 170	8.02
Glasindustri	197	12.53	712 833	8.12	257 038	4.67
Sågverk och hyvlerier	1 187	18.04	9 881 031	7.81	2 693 482	3.79
Snickeri- och möbelfabriker	450	16.46	1 736 723	7.55	967 934	5.88
Pappersmassfabriker	1 239	28.32	4 235 628	4.55	2 591 469	4.76
Pappersbruk och pappfabriker	1 233	35.01	4 512 483	4.45	2 958 811	4.90
Grafiska anstalter och boktryckerier	182	8.75	763 189	3.10	436 339	2.41
Kvarnar	123	27.70	—	—	304 546	0.52
Bagerier och käxfabriker	60	8.73	348 270	7.14	123 145	1.34
Råsockerbruk och saftstationer	434	42.67	499 094	2.59	362 829	4.39
Sockerraffinaderier	249	30.40	1 335 908	4.43	554 137	1.55
Choklad- och karamellfabriker	178	15.63	751 051	9.06	214 509	1.91
Bryggerier och malterier	203	16.60	556 432	1.71	322 378	2.63
Tobaksfabriker	451	10.63	606 473	1.37	626 064	1.94
Slakterier och charkuterier	51	16.88	66 335	0.94	116 591	0.38
Bomullsindustri	1 424	20.76	8 132 032	12.03	2 036 914	4.11
Linne-, hamp- och juteindustri	479	23.96	4 285 649	14.65	924 188	6.09
Ylleindustri	643	20.00	2 359 276	5.78	895 347	2.98
Trikåfabriker	270	15.42	1 606 420	10.39	366 003	4.04
Sömnadsfabriker	186	9.79	281 582	2.79	322 190	2.24
Garverier	87	19.79	848 277	6.56	240 760	1.53
Skofabriker	195	12.29	—	—	222 514	1.31
Gummivarufabriker	272	20.83	739 153	9.56	259 202	3.75
Tändsticksfabriker	508	18.75	1 843 125	12.05	629 920	5.88
Div. kemisk-teknisk industri	356	18.04	9 895 987	12.06	1 659 316	3.24
Elektricitetsverk	97	17.96	—	—	163 798	1.52
Gasverk	142	18.18	226 677	0.58	291 091	1.52

Tab. 13. Sammanfattning av beräkningarna för de undersökta företagen enligt alternativ B.

Industrigröpar	Produktionens beräknade minskning %	Egendomsvärdets beräknade minskning på grund av minskat lagervärde		Beräknad <i>absolut</i> minskning av produktionskostnaden		Beräknad <i>relativ</i> ökning av produktionskostnaden	
		Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Järnmalmsgruvor och -anrikningsverk	2·34	357 909	0·66	275 023	1·02	356 688	1·35
Järn- och stålverk	17·95	7 064 335	6·54	14 305 354	13·63	4 535 093	5·27
Järn- och stålmanufaktur	16·08	3 000 572	5·87	5 390 829	11·89	1 902 328	5·00
Mekaniska verkstäder	12·25	13 317 785	5·32	12 481 150	7·77	7 187 239	5·10
Skeppsvarv	14·89	321 475	2·52	1 492 944	9·65	810 996	6·16
Fabriker för elektr. maskiner	12·73	693 594	8·75	648 626	9·15	254 071	4·11
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	7·51	789 340	2·64	1 024 759	5·32	421 570	2·37
Metallmanufaktur	15·94	2 424 519	7·64	9 518 019	14·62	861 209	1·57
Kolgruvor	5·14	4 472	0·12	14 786	1·07	56 517	4·30
Cementfabriker	21·70	869 565	4·01	2 011 846	14·64	969 444	9·01
Tegelbruk	17·24	360 144	2·88	290 491	6·00	544 428	13·58
Glasindustri	11·21	341 528	3·89	327 627	5·95	289 909	5·93
Sågverk och hyvlrier	15·34	10 991 386	8·69	8 151 907	11·47	2 746 321	4·57
Snickeri- och möbelfabriker	14·13	1 711 082	7·44	1 288 144	7·82	1 038 825	7·35
Pappersmassefabriker	17·10	5 890 533	6·32	6 796 661	12·49	2 506 973	5·56
Pappersbruk och pappfabriker	25·23	7 711 464	7·60	11 632 219	19·25	3 615 565	8·00
Grafiska anstalter och boktryckerier	8·04	679 967	2·76	848 314	4·69	604 578	3·64
Kvarnar	20·53	3 549 748	8·46	11 056 932	19·04	866 122	1·88
Bagerier och käxfabriker	8·07	67 753	1·39	567 224	6·17	174 491	2·07
Råsockerbruk och saftstationer	32·68	1 918 471	9·96	1 979 264	23·97	719 637	12·94
Sockerraffinaderier	20·92	3 013 317	10·00	6 801 496	19·00	686 194	2·42
Choklad- och karamellfabriker	13·51	470 656	5·68	1 240 045	11·07	273 531	2·82
Bryggerier och mälterier	14·13	913 787	2·81	1 039 238	8·48	692 885	6·58
Tobaksfabriker	9·60	3 690 125	8·36	2 360 756	7·30	744 752	2·55
Slakterier och charkuterier	14·44	243 501	3·44	4 182 541	13·58	264 490	1·00
Bomullsindustri	17·21	4 419 442	6·54	6 524 703	13·15	2 012 487	4·90
Linne-, hemp- och juteindustri	17·81	1 881 235	6·43	1 874 004	12·35	828 865	6·65
Ylleindustri	16·67	2 467 524	6·04	3 835 283	12·75	1 180 238	4·71
Trikåfabriker	13·36	673 544	4·36	769 354	8·49	441 819	5·62
Sömnadsfabriker	8·92	643 071	6·38	901 947	6·26	382 600	2·92
Garverier	16·52	1 429 145	11·05	2 340 718	14·85	263 169	2·01
Skofabriker	10·95	774 056	6·86	1 563 585	9·18	300 616	1·98
Gummivarufabriker	17·24	655 120	8·47	890 712	12·88	301 131	5·26
Tändsticksfabriker	15·79	833 712	5·45	1 090 332	10·18	601 239	6·66
Diverse kemisk-teknisk industri	15·04	2 962 750	3·61	5 873 902	11·48	1 818 377	4·18
Elektricitetsverk	14·13	448 767	1·48	1 054 069	9·79	467 754	5·06
Gasverk	14·89	1 228 642	3·17	2 122 395	11·09	727 025	4·46

1) *Alternativ A: Oförminskad produktion och ökat arbetarantal.*

De företagna beräkningarna med förutsättning, att produktionen vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan skall bibehållas oförminskad, avse:

dels det antal arbetare, varmed arbetsstyrkan behöver ökas för nämnda syfte;

dels det behov av ökat kapital, som vid arbetarantalets förstärkning inträder för nybyggnad eller utvidgning av fabrikslokaler och arbetarbostäder samt för nyanskaffning av maskiner och redskap;

dels slutligen den ökning av de årliga produktionskostnaderna, som följer av å ena sidan arbetarantalets ökning och å andra sidan den ökade kapitalinvesteringen.

Resultaten av utredningen i nu nämnda tre hänseenden äro för de undersökta företagen sammanförda i tab. 12 (sid. 111).

2 *Alternativ B: Oförändrat arbetarantal och minskad produktion.*

Beräkningsresultaten med förutsättning, att arbetarantalet vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan bibehålles oförändrat, och att produktionen härvid nedgår i direkt proportion till förkortningen, behandla:

dels produktionens relativa minskning;

dels den minskning av det i industrirörelsen bundna kapitalet, vilken uppstår därigenom, att lagret av råvaror, bränsle samt hel- och halvfabrikat antages nedgå i samma proportion som produktionen;

dels den absoluta minskning av produktionskostnaden, som följer av produktionens minskning;

dels den relativa ökning av produktionskostnaden per varuenhet eller viss varumängd, som inträder på grund av att en del kostnader beräknas bli oförändrade vid produktionens nedgång.

Utredningens resultat i nu nämnda ämnen sammanfattas för de undersökta företagen i tab. 13 (sid. 112).

d) Beräkningsresultatens generalisering.

I enlighet med den för undersökningen uppställda planen skall slutligen företagas en generalisering av utredningens huvudresultat, vilka ju i den form, varunder de i det föregående framlagts, avse endast viss del av de särskilda vid undersökningen representerade industrigrenarna.

För att kunna genomföra berörda generalisering för hela industrien, behöver man känna dels, huru stor del de inom varje särskild industrigren undersökta anläggningarna utgöra av industrigrenen i dess helhet, dels huru stor del de vid undersökningen representerade grenarna utgöra av landets hela industri, varvid med hela industrien förstås den produktion, som upptages i kommerskollegii årliga industriberättelse. Beräkningar i syfte att efter möjlighet klargöra nu nämnda spörsmål hava tidigare meddelats i tab. 1 (sid. 20) och tab. 2 (sid. 23), vilka beräkningar på sätt, som nedan närmare visas, skola begagnas för här åsyftade kalkyler. Såsom vid angivna tabellöversikter anmärkts, ligga uppgifter till kommerskollegii industristatistik rörande arbetarantal och tillverkningsvärden år 1916 till grund för de i tabellerna framlagda relationstalen. Från utredningens synpunkt skulle det givetvis varit fördelaktigare, om ifrågavarande beräkningar kunnat byggas på uppgifter för år 1917, d. v. s. det år, till vilket det av kommittén insamlade materialet i allmänhet hänför sig. Uppgifterna till kommerskollegium för sistnämnda år hava emellertid vid tiden för denna redogörelses avfattning ej förelegat i det sammanfattade skick, att valet av år 1917 såsom tidpunkt för beräkningen skulle varit möjligt utan en synnerligen tidsödande specialbearbetning av berörda uppgifter.

Generaliseringen verkställes nedan för vart och ett av de två vid de föregående beräkningarna förutsatta alternativen.

1) *Alternativ A: Oförminskad produktion och ökat arbetarantal.*

Då det gäller att generalisera beräkningsresultaten enligt alternativ A, kan lämpligen förfaras på följande sätt. De i tab. 4 återgivna, till de undersökta företagen inom varje industrigren hänförliga summorna för arbetarnas antal, industriegendomens värde samt de årliga produktionskostnaderna generaliseras för varje industrigren i dess helhet med utgångspunkt från de i tab. 1 meddelade relationstalen. Ifrågavarande relationstal avse, såsom nyss antydde, dels arbetarantalet vid de undersökta anläggningarna i förhållande till arbetarantalet inom resp. industrigren i dess helhet, dels tillverkningsvärdet vid den undersökta delen av varje industrigren i förhållande till hela industrigrenens tillverkningsvärde. Då det gäller att på grundval av de undersökta företagens arbetarantal beräkna arbetarantalet inom de olika industrigrenarna i deras helhet, har man alltså relationstal, som direkt ansluta sig till beräkningens föremål.

Annorlunda ställer det sig i fråga om egendomsvärdets och produktionskostnadens generalisering, i det någon omedelbar relationsgrund för generaliseringen här ej föreligger. Vad beträffar förhållandet mellan produk-

tionskostnaden vid de undersökta företagen och vid resp. industrigrenar i deras helhet, torde dock de föreliggande relationstalen för tillverkningsvärdenas motsvarande förhållande kunna tillämpas utan risk för nämnvärt missvisande resultat. Större tvekan råder beträffande generaliseringen av de undersökta företagens egendomsvärde, ty man kan här ej draga säkrare slutsatser av vare sig arbetarantalens eller tillverkningsvärdenas relation. Då någon tredje beräkningsgrund ej står till buds, är det emellertid nödvändigt att bygga på endera av berörda procentförhållanden, och det synes härvid riktigast att välja relationstalen för tillverkningsvärdenas förhållande, när dessa, då det gäller företag inom samma industribransch, i det hela torde utgöra en säkrare grund än arbetarantalen för att bedöma de industriella anläggningarnas betydelse.

Sedan generaliseringen av arbetarantal, egendomsvärden och produktionskostnader genomförts på nyss angivet sätt för de skilda industrigrenarna, beräknas den ökning i nämnda tre hänseenden, som enligt alternativ A följer av arbetstidens förkortning. För ifrågavarande ändamål äro de i tab. 12 (sid. 111) för resp. slag av ökning sammanställda procenttalen att använda.

Ovan beskrivna generalisering och beräkningar äro sammanfattade i tab. 14 (sid. 116).

Då de vid undersökningen ingående industrigrenarna ej utgöra hela landets industri, kan generaliseringen av beräkningsresultaten icke anses fullt genomförd med de i tab. 14 framlagda siffrorna. För dess fullföljande är alltså ytterligare en beräkning behöfvig, och en sådan beräkning skall därför verkställas, varvid de i tab. 2 (sid. 23) meddelade procenttalen för de vid utredningen representerade industrigrenarnas betydelse i fråga om arbetarantal och tillverkningsvärde i förhållande till landets totala industri läggas till grund på samma sätt som ovan skett med avseende på procenttalen för den undersökta delen av varje industrigren i förhållande till hela industrigrenen.

Enligt tab. 2 utgöra de vid utredningen representerade industrigrenarna ifråga om arbetarantalet 87.02 % och i fråga om tillverkningsvärdet 87.22 % av landets hela industri. Med tillämpning av dessa relationstal på slutsummorna i tab. 14 kommer man till följande för hela industrien generaliserade resultat av beräkningarna enligt alternativ A:

<i>Arbetarantalets behöfviga ökning</i>	71 348 18.67 %
<i>Nytt behov av kapital för nybyggnad eller utvidgning av fabrikslokaler och bostäder samt nyanskaffning av maskiner och redskap</i>	<i>kr. 342 815 058 6.85 %</i>

Tab. 14. Generalisering av utredningens resultat för de vid undersökningen representerade industrigrenarna enligt alternativ A.

Industrigrenar	Arbetar- nas totala hittills- varande antal		Arbetar- antalets be- räknade ök- ning		Totala hit- tillsvarande egendoms- värdet Kr.	Egendomsvärdets beräknade ökning		Totala hit- tillsvarande produktions- kostnaden Kr.	Produktions- kostnadens be- räknade ökning	
	%	Antal	%	Antal		%	Kr.		%	Kr.
Järnmalmgruvor och -anriknings- verk	13 525	2·36	319	110 641 214	0·69	763 424	55 445 079	0·62	343 759	
Järn- och stålverk	20 130	34·02	6 848	366 613 048	10·86	39 814 177	356 282 098	5·63	20 058 682	
Järn- och stålmanufaktur	14 984	19·12	2 865	165 546 989	11·27	18 657 146	146 828 932	4·08	5 990 620	
Mekaniska verkstäder	53 499	13·88	7 426	601 168 943	7·73	46 470 359	385 771 939	3·86	14 890 797	
Skeppsvarv	10 004	17·50	1 751	43 144 019	14·53	6 268 825	52 433 304	4·99	2 616 422	
Fabriker för elektr. maskiner.	6 314	14·58	921	63 594 703	4·55	2 893 559	56 910 931	3·06	1 741 474	
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	3 376	8·20	277	40 226 397	5·32	2 140 044	25 871 451	2·13	551 062	
Metallmanufaktur	5 855	23·91	1 400	49 505 324	9·45	4 678 253	101 598 307	1·57	1 595 093	
Kolgruvor	1 441	4·18	60	10 973 883	2·15	235 938	4 025 612	2·31	92 992	
Cementfabriker	924	25·94	240	27 064 103	13·59	3 678 012	17 160 460	6·46	1 108 566	
Tegelbruk	8 254	21·03	1 736	41 048 613	4·99	2 048 326	15 878 413	8·02	1 273 449	
Glasindustri	6 174	12·53	774	32 821 121	8·12	2 665 075	20 593 641	4·67	961 723	
Sågverk och hyvlrier	36 862	18·04	6 650	509 036 643	7·81	39 755 762	286 008 502	3·79	10 839 722	
Snickeri- och möbelfabriker	10 911	16·46	1 796	86 204 503	7·55	6 508 440	61 748 346	5·88	3 630 803	
Pappersmassfabriker	18 184	28·32	5 150	358 512 479	4·55	16 312 318	209 419 623	4·76	9 968 374	
Pappersbruk och pappfabriker	10 417	35·01	3 647	243 797 172	4·45	10 848 974	145 206 949	4·90	7 115 141	
Grafiska anstalter och boktryck- kerier	10 082	8·75	882	103 492 263	3·10	3 208 260	75 863 959	2·41	1 828 321	
Kvarnar	3 016	27·70	835	112 663 288	—	—	155 867 552	0·52	810 511	
Bagerier och kexfabriker	4 280	8·73	374	26 244 809	7·14	1 873 879	49 440 613	1·34	662 504	
Råsockerbruk och saftstationer	6 643	42·67	2 835	104 926 106	2·59	2 717 586	44 981 329	4·39	1 974 680	
Sockerraffinaderier	1 981	30·40	602	61 578 940	4·43	2 727 947	73 134 485	1·55	1 133 585	
Choklad- och karamellfabriker	2 719	15·63	425	18 169 553	9·06	1 646 162	24 558 040	1·91	469 059	
Bryggerier och mälterier	5 613	16·60	932	98 516 448	1·71	1 684 631	37 180 707	2·63	977 853	
Tobaksfabriker	4 245	10·63	451	44 144 100	1·37	604 774	32 349 046	1·94	627 571	
Slakterier och charkuterier	1 638	16·88	276	23 582 563	0·94	221 676	102 518 678	0·88	389 571	
Bomullsindustri	13 592	20·76	2 822	140 933 574	12·03	16 954 910	103 431 995	4·11	4 251 055	
Linne-, hamp- och juteindustri	3 332	23·96	798	45 218 241	14·65	6 624 472	23 459 777	6·09	1 428 700	
Ylleindustri	10 242	20·00	2 048	115 110 440	5·78	6 653 383	84 776 300	2·98	2 526 334	
Trikåfabriker	3 784	15·42	583	32 969 222	10·39	3 425 502	19 333 907	4·04	781 090	
Sömnadsfabriker	7 989	9·79	782	33 165 189	2·79	925 309	47 355 330	2·24	1 060 759	
Garverier	2 233	19·79	442	47 424 457	6·56	3 111 044	57 779 366	1·53	884 024	
Skofabriker	7 917	12·29	973	50 063 769	—	—	75 497 415	1·31	989 016	
Gummivarufabriker	1 922	20·83	400	10 541 848	9·56	1 007 801	9 423 720	3·75	353 390	
Tändsticksfabriker	8 725	18·75	1 636	44 177 983	12·05	5 323 447	30 953 271	5·88	1 820 052	
Diverse kemisk-teknisk industri	7 892	18·04	1 424	300 419 652	12·06	36 230 610	187 208 891	3·24	6 065 568	
Elektricitetsverk	2 660	17·96	478	140 438 639	—	—	50 023 948	1·52	760 364	
Gasverk	1 258	18·18	229	55 735 874	0·58	323 268	27 479 131	1·52	417 683	
Totalt	332 617	18·67	62 087	4 359 421 112	6·86	299 003 294	3 253 801 047	3·47	112 990 369	

Den årliga produktionskostnadens ökning på grund av arbetarantalets ökning och den ökade kapitalinvesteringen kr. 129 546 399 3.47 %

2) *Alternativ B: Oförändrat arbetarantal och minskad produktion.*

Vad först beträffar den vid förevarande alternativ antagna produktionsminskningen, har denna, såsom av det föregående framgår, beräknats i direkt proportion till arbetstidens minskning inom de särskilda industrigrenarna. För att uppvisa ifrågavarande relativa produktionsminskning i genomsnitt för samtliga de vid undersökningen representerade industrigrenarna har man att med utgångspunkt från det för varje industrigren generaliserade arbetarantalet och de tillgängliga uppgifterna över hittillsvarande veckoarbetstid (jfr tab. 4) beräkna totala antalet arbetstimmar per vecka. Genom att jämföra totalsumman av arbetstimmarernas sålunda beräknade antal med motsvarande summa vid 48 timmars veckoarbetstid erhålles relationstalet för arbetstidens och därmed produktionens minskning i genomsnitt för samtliga vid undersökningen representerade industrigrenar.

Nyssberörda beräkning utföres i tab. 15 (sid. 118), som därjämte utvisar årsförlusten av arbetstimmar för varje industrigren i dess helhet vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan. Sistnämnda beräkning bygger på förutsättningen, att arbete under året utföres vid tegelbruk, sågverk och hyvlerier samt råsockerbruk resp. 30, 40 och 20 veckor i genomsnitt för säsong- och årsanställda arbetare samt inom övriga i tablån upptagna industrigrenar 48 veckor i medeltal för samtliga arbetare, vilken uppskattning utgår från den officiella industristatistikens uppgifter över antalet årligen utgjorda dagsverken inom industrien.

De vid alternativ B erhållna beräkningsresultaten rörande egendomsvärdets minskning på grund av lagervärdets antagna nedgång samt produktionskostnadernas absoluta minskning men relativa ökning generaliseras för de särskilda industrigrenarna på följande sätt.

De enligt under alternativ A angivna metod för de olika industrigrenarna generaliserade egendomsvärdena och produktionskostnaderna minskas i den proportion, som angives av de i tab. 13 (sid. 112) för egendomsvärdets, resp. produktionskostnadens absoluta minskning meddelade procenttalen. Skillnaden mellan den sålunda beräknade absoluta minskningen av produktionskostnaden och den minskning, som skulle inträda, om ifrågavarande kostnad nedginge i samma proportion som produktionen, utgör produktionskostnadens relativa ökning för den i beräknad grad minskade produktionen.

Tab. 15. Generalisering av arbetstidens och produktionens relativa minskning för de vid undersökningen representerade industrigrenarna enligt alternativ B.

Industrigrenar	Arbetarnes totala hittillsvarande antal	Vecko-arbets-tid Timmar	Totala antalet arbetstimmar per vecka vid hittillsvarande arbetstid	Totala antalet arbetstimmar per vecka vid 48 timmars arbetstid	M i n s k n i n g		
					Antal timmar per vecka	%	Antal timmar per år
Järnmalmgruvor och -anrikningsverk	6 111	50·5	308 606	293 328	15 278	2·34	733 344
	7 414	46·5	344 751	344 751	—		—
Järn- och stålverk	20 130	58·5	1 177 605	966 240	211 365	17·95	10 145 520
Järn- och stålmanufaktur	14 984	57·2	857 085	719 232	137 853	16·08	6 616 944
Mekaniska verkstäder	53 499	54·7	2 926 395	2 567 952	358 443	12·25	17 205 264
Skeppsvarv	10 004	56·4	564 226	480 192	84 034	14·89	4 033 632
Fabriker för elektr. maskiner	6 314	55·0	347 270	303 072	44 198	12·73	2 121 504
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	3 376	51·9	175 214	162 048	13 166	7·51	631 968
Metallmanufaktur	5 855	57·1	334 321	281 040	53 281	15·94	2 557 488
Kolgruvor	1 441	50·6	72 915	69 168	3 747	5·14	179 856
Cementfabriker	924	61·3	56 641	44 352	12 289	21·70	589 872
Tegelbruk	8 254	58·0	478 732	396 192	82 540	17·24	2 476 200
Glasindustri	4 886	55·5	271 173	234 528	36 645	11·21	1 758 960
	1 288	43·2	55 642	55 642	—		—
Sågverk och hyvlerier	36 862	56·7	2 090 075	1 769 376	320 699	15·34	12 827 960
Snickeri- och möbelfabriker	10 911	55·9	609 925	523 728	86 197	14·13	4 137 456
Pappersmassefabriker	18 184	57·9	1 052 854	872 832	180 022	17·10	8 641 056
Pappersbruk och pappfabriker	10 417	64·2	668 771	500 016	168 755	25·23	8 100 240
Grafiska anstalter o. boktryckerier	9 612	52·4	503 669	461 376	42 293	8·04	2 030 064
	470	47·9	22 513	22 513	—		—
Kvarnar	3 016	60·4	182 166	144 768	37 398	20·53	1 795 104
Bagerier och kärfabriker	3 277	53·5	175 320	157 296	18 024	8·07	865 152
	1 003	47·9	48 044	48 044	—		—
Råsockerbruk och saftstationer	6 643	71·3	473 646	318 864	154 782	32·68	3 095 640
Sockerraffinaderier	1 981	60·7	120 247	95 088	25 159	20·92	1 207 632
Choklad- och karamellfabriker	2 719	55·5	150 905	130 512	20 393	13·51	978 864
Bryggerier och mälterier	5 613	55·9	313 767	269 424	44 343	14·13	2 128 464
Tobaksfabriker	4 245	53·1	225 410	203 760	21 650	9·60	1 039 200
Slakterier och charkuterier	1 638	56·1	91 892	78 624	13 268	14·44	636 864
Bomullsindustri	13 275	58·2	772 605	637 200	135 405	17·21	6 499 440
	317	45·2	14 328	14 328	—		—
Linne-, hamp- och juteindustri	3 332	58·4	194 589	159 936	34 653	17·81	1 663 344
Ylleindustri	10 242	57·6	589 939	491 616	98 323	16·67	4 719 504
Trikkåfabriker	3 784	55·4	209 634	181 632	28 002	13·36	1 344 096
Sömnadsfabriker	7 989	52·7	421 020	383 472	37 548	8·92	1 802 304
Garverier	2 233	57·5	128 398	107 184	21 214	16·52	1 018 272
Skofabriker	7 917	53·9	426 726	380 016	46 710	10·95	2 242 080
Gummivarufabriker	1 922	58·0	111 476	92 256	19 220	17·24	922 560
Tändsticksfabriker	8 725	57·0	497 325	418 800	78 525	15·79	3 769 200
Div. kemisk-teknisk industri	7 892	56·5	445 898	378 816	67 082	15·04	3 219 936
Elektricitetsverk	2 660	55·9	148 694	127 680	21 014	14·13	1 008 672
Gasverk	1 258	56·4	70 951	60 384	10 567	14·89	507 216
Totalt	332 617	56·3	18 731 363	15 947 278	2 784 085	14·86	125 250 872

Tab. 16. Generalisering av egendomsvärdets minskning samt produktionskostnadernas absoluta minskning och relativa ökning för de vid undersökningen representerade industrigrenarna enligt alternativ B.

Industrigrenar	Totala hit-tillsvarande egendoms-värdet		Egendomsvärdets beräknade minsk-ning		Totala hit-tillsvarande produktions-kostnaden		Produktionskostna-dens beräknade ab-soluta minskning		Produktionskostna-dens beräknade relativa ökning	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Järnmalmsgruvor och -an-rikningsverk	110 641 214	0·66	730 232		55 445 079	1·02	565 540	1·35	731 875	
Järn- och stålverk	366 613 048	6·54	23 976 493		356 282 093	13·63	48 561 250	5·27	15 391 387	
Järn- och stålmanufaktur	165 546 989	5·87	9 717 608		146 828 932	11·89	17 457 960	4·99	6 152 132	
Mekaniska verkstäder	601 168 943	5·32	31 982 188		385 771 939	7·77	29 974 480	5·11	17 282 583	
Skppsvarv	43 144 019	2·52	1 087 229		52 433 304	9·65	5 059 814	6·16	2 747 505	
Fabriker för elektr. maskiner	63 594 703	8·75	5 564 537		56 910 931	9·15	5 207 350	4·10	2 037 412	
Fabriker för elektr. apparater och ledningar	40 226 397	2·64	1 061 977		25 871 451	5·32	1 376 361	2·37	566 585	
Metallmanufaktur	49 505 324	7·64	3 782 207		101 598 307	14·62	14 853 672	1·57	1 341 098	
Kolgruvor	10 973 883	0·12	13 169		4 025 612	1·07	43 074	4·29	163 842	
Cementfabriker	27 064 103	4·01	1 085 271		17 160 460	14·64	2 512 291	9·02	1 211 529	
Tegelbruk	41 048 613	2·88	1 182 200		15 878 413	6·00	952 705	13·58	1 784 733	
Glasindustri	32 821 121	3·89	1 276 742		20 593 641	5·95	1 225 322	5·92	1 083 225	
Sågverk och hyvlerier	509 036 643	8·69	44 235 284		286 008 502	11·47	32 805 175	4·57	11 068 529	
Snickeri- och möbelfabriker	86 204 503	7·44	6 413 615		61 748 346	7·82	4 828 721	7·35	3 896 320	
Pappersmassefabriker	358 512 479	6·32	22 657 989		209 419 623	12·49	26 156 511	5·56	9 654 245	
Pappersbruk och pappfabriker	243 797 172	7·60	18 528 585		145 206 949	19·25	27 952 338	8·00	8 683 375	
Grafiska anstalter och boktryckerier	103 492 263	2·76	2 856 386		75 863 959	4·69	3 558 020	3·64	2 541 442	
Kvarnar	112 663 288	8·46	9 531 314		155 867 552	19·04	29 677 182	1·87	2 322 426	
Bagerier och käxfabriker	26 244 809	1·39	364 803		49 440 613	6·17	3 050 486	2·07	939 371	
Råsockerbruk och saftstationer	104 926 106	9·96	10 450 640		44 981 329	23·97	10 782 025	12·94	3 917 873	
Sockerraffinaderier	61 578 940	10·00	6 157 894		73 134 485	19·00	13 895 552	2·43	1 404 182	
Choklad- och karamellfabriker	18 169 553	5·68	1 032 031		24 558 040	11·07	2 718 575	2·82	599 216	
Bryggerier och mälterier	98 516 448	2·81	2 768 312		37 180 707	8·48	3 152 924	6·58	2 100 710	
Tobaksfabriker	44 144 100	8·36	3 640 447		32 349 046	7·30	2 361 480	2·54	744 028	
Slakterier och charkuterier	23 582 563	3·44	811 240		102 518 678	13·58	13 922 036	1·00	881 661	
Bomullsindustri	140 938 574	6·54	9 217 383		103 431 995	13·15	13 601 307	4·90	4 199 339	
Linne-, hamp- och juteindustri	45 218 241	6·43	2 907 533		23 459 777	12·35	2 897 282	6·64	1 280 904	
Ylleindustri	115 110 440	6·04	6 952 671		84 776 300	12·75	10 808 978	4·70	3 323 231	
Trikkåfabriker	32 969 222	4·36	1 437 458		19 333 907	8·49	1 641 449	5·62	941 561	
Sömnadsfabriker	33 165 189	6·38	2 115 939		47 355 330	6·26	2 964 444	2·92	1 259 651	
Garverier	47 424 457	11·05	5 240 402		57 779 366	14·85	8 580 236	2·00	964 915	
Skofabriker	50 063 769	6·86	3 434 375		75 497 415	9·18	6 930 663	1·99	1 336 304	
Gummivarufabriker	10 541 848	8·47	892 895		9 423 720	12·88	1 213 775	5·27	410 874	
Tändsticksfabriker	44 177 983	5·45	2 407 700		30 953 271	10·18	3 151 043	6·66	1 736 478	
Diverse kemisk-teknisk industri	300 419 652	3·61	10 845 149		187 208 891	11·48	21 491 581	4·19	6 664 636	
Elektricitetsverk	140 438 639	1·48	2 078 492		50 023 948	9·79	4 897 345	5·05	2 171 039	
Gasverk	55 735 874	3·17	1 766 827		27 479 131	11·09	3 047 436	4·46	1 044 207	
Totalt	4 859 421 112	5·97	260 255 217		3 253 801 047	11·80	383 876 388	4·54	124 580 423	

Nu berörda generaliserade beräkningar äro verkställda i tab. 16 (sid. 119).

Det återstår nu att utsträcka de i tab. 15 och 16 framkomna generaliseringsresultaten till hela industrien.

Enligt tab. 15 utgör arbetstidens och därmed enligt den vid alternativ B antagna beräkningsnormen *produktionens relativa minskning 14.86 % i genomsnitt för samtliga vid undersökningen representerade industrigrenar i deras helhet.*

Enligt preliminära i kommerskollegium tillgängliga siffror utgjorde industriens totala tillverkningsvärde år 1917 kr. 4 342 111 778. Om ovanstående relationstal tillämpas på nämnda tillverkningsvärde, blir resultatet, att den vid arbetstidens förkortning till 48 timmar i veckan beräknade produktionsminskningen medför en *minskning av industriens tillverkningsvärde med kr. 645 237 810.*

Den *årliga förlusten av arbetstimmar* inom industrien blir, då den i tab. 15 beräknade summan för ifrågavarande minskning representerar 87.02 % av hela industrien, under samma förutsättning beträffande arbetstidens förkortning *143 933 431.*

De i tab. 16 framlagda beräkningsresultaten generaliseras enligt samma norm som använts vid motsvarande beräkning under alternativ A, d. v. s. att slutsummorna för de olika industrigrenarnas egendomsvärden och tillverkningskostnader samt de för dessa beräknade förändringarna anses representera 87.22 % av industrien i dess helhet. Den slutliga generaliseringen av beräkningarna i tab. 16 ger alltså till resultat,

att produktionskostnaden för den i beräknad grad minskade produktionen relativt ökas kr. 142 834 697 4.54 %
Vidare skulle produktionskostnaden på grund av produktionens nedgång *absolut* minskas med kr. 440 124 264 eller 11.80 % samt egendomsvärdet, d. v. s. det i industrirörelsen bundna kapitalet, till följd av lagervärdets beräknade nedgång minskas med kr. 298 389 380 eller 5.97 %, vilket sistnämnda belopp dock synes särskilt ovisst.

e) Slutanmärkningar.

Ej medräknade faktorer.

Vid studiet av de i det föregående framlagda beräkningarna är det för deras rätta uppfattning av vikt att hålla vissa faktorer i sikte, vilka uppenbarligen sammanhånga med frågan om de ekonomiska verkningarna av arbetstidens förkortning, men som i brist på mera allmängiltiga och pålitliga hållpunkter måste lämnas å sido vid de siffermässiga kalkylerna. Ifrågavarande faktorer hava i huvudsak redan förut berörts i olika sam-

manhang men skola dock nedan i korthet rekapituleras, då det synes av betydelse att här åvägbringa bättre överskådlighet.

De åsyftade faktorerna kunna grupperas i två slag, nämligen å ena sidan sådana, som synas ägnade att i praktiken modifiera de vid beräkningarna framkomna resultaten, och å andra sidan sådana, som kunna tänkas skärpa ifrågavarande resultat.

Till den förra gruppen hör för det första den åtminstone inom en del tillverkningsgrenar säkerligen föreliggande möjligheten att vid arbetstidens förkortning uppnå högre arbetsintensitet. Av sakkunniga från såväl arbetsgivare- som arbetarsidan har nämnda möjlighet bestyrkts, ehuru meningarna divergerat beträffande dess räckvidd. En ökning av arbetsintensiteten innebär med avseende på beräkningsresultaten under alternativ A, att behovet av ökat arbetarantal samt utvidgningar av industrianläggningar och bostadsmöjligheter, resp. produktionskostnadernas ökning blir något mindre än beräkningarna utvisa, samt med avseende på resultaten under alternativ B, att produktionsminskningen och därmed den relativa ökningen av produktionskostnaden ej blir fullt så stor som beräknats.

Ökad arbetsintensitet.

I samma riktning påverkas beräkningsresultaten, i den mån arbetstidens förkortning framkallar en rationellare organisation av själva arbetet. Det ligger i sakens natur, att organisatoriska förbättringar krävas oberoende av arbetstidens längd, om industrien skall kunna hålla sig å nivå med utvecklingen och bestå i konkurrensen. Sagda omständighet synes emellertid ej utesluta, att arbetstidens förkortning kan framtvunga åtgärder på området, vilka vid oförändrad arbetstid skulle uteblivit eller åtminstone fördröjts. Man kan sålunda att döma av vissa uttalanden från sakkunnigt såväl arbetsgivare- som arbetarehåll tänka sig, att exempelvis övergången från 2 till 3 skift vid de industrier, där sådan övergång beräknats påkallad av arbetstidens begränsning, kan genomföras utan att arbetspersonalen i det hela behöver ökas i den grad, som förutsatts under alternativ A, d. v. s. med 50 %, liksom även att en del av arbetstidens avkortning kan motvägas genom en för driften lämpligare ordning ifråga om arbetets fördelning, rasternas antal, längd och förläggning m. m.

Förbättrad arbetsorganisation.

En modifikation av beräkningsresultaten kan även tänkas möjlig genom förbättringar i tekniskt hänseende. Liksom beträffande arbetets organisation och av samma skäl gäller givetvis om tekniken, att framstegen fortgå och måste fortgå, oavsett vilken arbetstid som tillämpas. Även här synes man emellertid, vilket särskilt från sakkunnigt arbetarehåll betonats, kunna ha fog för den uppfattningen, att arbetstidens förkortning i de enligt sakkunnigas upplysningar talrika fall, där man arbetar under mer eller mindre efterblivna tekniska förhållanden, kan tjäna som en

Förbättrad teknik.

kraftig impuls att genomföra en modernisering. Att företag, som äro angelägna att upprätthålla sin produktion oförminskad inför eventuella svårigheter att öka personalen skola beträda nu antydda väg, torde i varje fall kunna anses som mycket sannolikt. Visserligen kan den för ändamålet behövliga kapitalanskaffningen bli besvärlig, men något absolut hinder torde knappast i stort sett här möta, och med hänsyn till produktionskostnaderna synes utvägen ifråga kunna förutsättas bli mindre betungande än den för produktionens bibehållande beräknade ökningen av arbetsstyrkan.

Produktions-
ökning.

De under alternativ A framkomna beräkningsresultaten kunna möjligen även i så måtto mildras i praktiken, att den antagna personalökningen i en del fall skulle leda till en ökning av den effektiva drifttiden och därmed till ökad produktion. Speciellt är denna synpunkt tillämplig ifråga om arbete, vid vilket arbetstidens förkortning beräknas medföra övergång från 2 till 3 skiftlag, och som hittills fortgått med kortare skift än 12 timmar, eller som är av den art, att produktionsmängden i praktiken icke helt bestämmas av de tekniska produktionsfaktorerna. Där man exempelvis arbetat med 2 skift à 10 timmar, bör sålunda insättningen av ett tredje skift tydligen ge en längre effektiv arbetstid per dygn med åtföljande ökning av produktionen. Förhållandet bör bli enahanda med avseende på arbete à 2 skift, vid vilket produktionsprocessens hastighet är i avsevärdare grad beroende på arbetarnes fysiska prestation, ty efter övergång till 3-skiftssystem kan givetvis den tid, som arbetet står stilla exempelvis på grund av raster, väsentligen reduceras.

Om man alltså synes kunna utgå ifrån att en ökning av arbetspersonalen i den proportion, som tillämpats vid beräkningarna under alternativ A, i vissa fall — särskilt torde man härvid kunna tänka på vissa arbeten vid järn- och ståltillverkningen, metallmanufakturen samt pappersmasse- och pappersfabrikationen — skulle möjliggöra en ökning av produktionen, så bör härav följa, att produktionskostnaderna relativt minskas, enär det i rörelsen bundna fasta kapitalet på detta sätt bättre utnyttjas, och att de framlagda beräkningsresultaten beträffande produktionens fördyring följaktligen i förevarande fall något modifieras. Det kan dock tilläggas, att man här tangerar en komplicerad fråga, då ju produktionsökning å vissa avdelningar i ett verk tydligen påkallar motsvarande ökning å andra med dem kombinerade avdelningar, varför det stundom kan bli tvivelaktigt, om ock i vad mån de antydda resurserna för produktionsökning kunna tillgodogöras.

Arbetstidens
förkortning
efter år 1917.

I samband med de förhållanden, som synas ägnade att ställa verkningarna av arbetstidens förkortning på produktionskostnaden i gynnsammare belysning, än som sker genom beräkningsresultaten, torde böra erin-

ras om att dessa beträffande den hittillsvarande arbetstidens längd utgå från läget omkring år 1917. Arbetarnas strävan att utverka förkortad arbetstid har emellertid även efter nämnda tidpunkt inom flera viktiga industribranscher lett till avsevärd reduktion av arbetstiden, vilket med avseende på beräkningsresultaten naturligen betyder, att dessa i tillämpliga fall ställa sig ogynnsammare, än som skulle inträffat, om nu gällande arbetstid legat till grund.

Om alltså åtskilliga faktorer synas ägnade att mer eller mindre modifiera den kostnadsökning, som enligt beräkningarna skulle bli följden av arbetstidens förkortning, bör å andra sidan hållas i sikte vissa faktorer, som kunna tänkas verka i rakt motsatt riktning. Framför allt är det här fråga om den allmänna relativa prisstegring å industriprodukter, som följer av produktionskostnadernas stegring, och som träffar industrien, företrädesvis i den mån den för vidare förädling eller för nyanläggningar, reparationer o. d. använder varor, som förut bearbetats vid verk med förkortad arbetstid och sålunda blivit delaktiga av fördyringen. Till berörda relativa ökning av industriens kostnader har vid beräkningarna ej kunnat tagas hänsyn, ehuru det här tydligen är fråga om en allmän och viktig faktor.

Slutligen torde böra framhållas, att de olikformiga och skarpa förskjutningarna inom prisbildningen under kriget åstadkommit högst betydande förändringar beträffande relationen mellan olika slag av produktionskostnader. Förhållandet medför, att jämväl den relativa betydelsen av produktionskostnadernas beräknade ökning ställer sig annorlunda, än om kostnadernas fördelning på olika poster varit ungefär den före kriget gällande. För att närmare belysa, vad det här rör sig om, skola följande av tvenne järn- och stålverk meddelade uppgifter rörande tillverkningskostnaderna dels år 1913, dels år 1917 anföras.

Materialprisernas stegring.

Rubning av olika kostnaders inbördes relation.

	Å r 1913.		Å r 1917.		Ökning.
	Kr.	%	Kr.	%	%
Ränta å kapital	1 414 680	8.49	3 215 281	7.64	127.28
Underhåll av och avskrivningar å byggnader	333 000	2.00	810 000	1.92	143.24
" " " " " maskiner o. d.	938 600	5.63	1 523 000	3.62	62.26
Försäkring av fastigheter, maskiner o. d. samt lager	44 300	0.27	104 000	0.25	134.76
Olycksfalls- och annan försäkring	16 000	0.10	23 000	0.05	43.75
Skatter och onera för fastigheter	51 500	0.31	75 000	0.18	45.63
Kostnad för använda råmaterialier	2 844 000	17.07	5 005 000	11.89	75.98
Kostnad för bränsle	4 345 000	26.08	19 076 000	45.32	339.03
Kostnad för drivkraft och belysning	150 000	0.90	441 400	1.05	194.27
Kostnad för smörjmedel och diverse förbrukningsartiklar	848 000	5.09	2 370 000	5.63	179.48
Arbetslöner	4 586 000	27.52	7 117 000	16.91	55.19
Förvaltningslöner	631 000	3.79	1 030 500	2.45	63.81
Övriga kostnader för tillverkningen	459 000	2.75	1 300 000	3.09	183.22
Summa	16 661 080	100.00	42 090 181	100.00	152.68

Totalt ha tillverkningskostnaderna stigit med 152[·]63 %. Samtidigt har produktionen enligt vad som meddelats sjunkit från 62 478 ton järn, stål och manufaktur år 1913 till 50 937 ton år 1917. Per ton utgjorde produktionskostnaden det förra året kr. 266[·]67 men det senare kr. 826[·]32, således mer än en tredubbling.

Vad som i detta sammanhang främst skulle påvisas, är emellertid kostnadsökningens mycket olika relativa betydenhet under de särskilda posterna. Medan exempelvis kostnaden för råmaterialier stigit 75[·]98 % och arbetslönerna 55[·]19 %, förekommer för bränsle den oerhörda ökningen av 339[·]03 %. Huvudsakligen på grund av sistnämnda våldsamma ökning har arbetslönernas andel i totalkostnaderna sjunkit från 27[·]52 % år 1913 till 16[·]91 % år 1917. Den relativa ökning av arbetskostnaden, som beräknas följa av förkortad arbetstid, blir alltså i förhållande till totala produktionskostnaden avsevärt större i förra fallet än i senare liksom följaktligen även den genomsnittliga relativa produktionsfördyringen. En tillämpning av de för järn- och stålverken tidigare använda beräkningsgrunderna på siffrorna härovan skall tydligt bekräfta ifrågakvarande förhållande.

En beräkning enligt alternativ A ger sålunda till resultat, att produktionskostnadens totalstegring, då de för år 1913 uppgivna kostnaderna läggas till grund, belöper sig till 10[·]77 %, medan motsvarande procenttal blir blott 7[·]01 %, om beräkningen bygges på 1917 års uppgifter. Tillämpas beräkningsnormerna enligt alternativ B, framträder en liknande differens. Med den år 1913 förefintliga relationen mellan de olika kostnaderna utgör sålunda produktionskostnadens relativa ökning 9[·]19 %, under det att ett kostnadsförhållande av 1917 års beskaffenhet resulterar i en relativ kostnadsökning av endast 6[·]47 %.

På grund av bristande uppgifter är det ej möjligt att med någon säkerhet bedöma, i vilken grad den ovan påvisade rubbningen av relationen mellan olika slag av tillverkningskostnader under kriget kommit att göra sig gällande inom de särskilda industrigrenarna, och i vad mån beräkningsresultaten kunnat påverkas av ifrågakvarande rubbning. Det kan emellertid hållas för sannolikt, att den för järn- och stålverken framträdande tendensen, d. v. s. att arbetslönerna från år 1913 t. o. m. år 1917 ökats relativt mindre än vissa andra viktiga utgiftsposter, såsom särskilt bränsle, råmaterialier och olika förbrukningsartiklar, vid en undersökning skulle kunna uppvisas även för flertalet andra industrigrenar, och att alltså de vid beräkningarna framkomna procenttalen för den med arbetstidens förkortning följande kostnadsökningen i viss utsträckning äro lägre, än vad som skulle blivit fallet, om uppgifter från tiden före kriget bildat utgångspunkten för beräkningarna.

Bilaga.

ARBETSTIDSKOMMITTÉN

Form. D

Adress: K. SOCIALSTYRELSEN
STOCKHOLM 2.

(Industrialläggningens namn.)

(Postadress.)

Uppgifterna vid 1—5 härnedan avse år¹⁾**1. Industrialläggningens värde** (vid årets början):Brandförsäkringsvärde å byggnader²⁾ (jämta därtill hörande maskiner) . Kr.

Uppskattat skäligt värde

å byggnader³⁾, som icke äro brandförsäkrade »

å tomter, som äro tagna i bruk för anläggningen »

å strömfall, i den mån vattenkraften användes för den industriella
driften »Brandförsäkringsvärde å maskiner (som ej försäkrats tillsammans med
byggnaderna), redskap och andra för tillverkningen erforderliga
inventarier »**2. Brandförsäkrings- och, i den mån sådan försäkring icke finnes, uppskattat skäligt värde å lager** (råmaterialier, halvfabrikat, färdiga varor, bränsle m. m.), sådant lagret i genomsnitt varit under året⁴⁾: »

Summa kronor

3. Tillverkningskostnad för året:

Ränta efter 6 % å summan av anläggningens och lagrets värde Kr.

Underhåll av byggnader⁵⁾ »» » maskiner o. d.⁶⁾ »

Transport Kr.

¹⁾ Senaste någorlunda normala år och helst detsamma, vartill uppgifterna å kommitténs frågeformulär A hänföra sig, torde väljas.²⁾ Hit räknas samtliga sådana företaget tillhöriga och till anläggningen hänförliga byggnader, därunder inbegripet bostäder för disponent, tjänstemän och arbetare, samlingslokaler o. d., för vilka hyra icke erlägges till företaget.³⁾ Såsom grunder, dammbyggnader, transportanläggningar o. d.⁴⁾ Ifrågavarande uppskattningsvärde torde kunna erhållas genom att taga medeltalet av inventeringsvärdena vid årets början och slut samt, där vissa varuslags värden ej överensstämmer med verkligheten, vidtagna erforderlig korrigerings.⁶⁾ Arbetslöner till egen personal inräknas ej här.

	Transport Kr.
Försäkring av fastigheter	»
» » maskiner o. d.	»
» » lager	»
Olycksfalls- och annan försäkring	»
Hyreskostnad för förhyrda utrymmen	»
Skatter för industrianläggningens fastigheter och övriga onera för den- samma	»
Avskrivning å byggnaders värde ¹⁾	»
» » maskiners o. d. värde ¹⁾	»
Kostnad för använda råmaterialier	»
» » bränsle	»
» » drifkraft	»
» » belysning	»
» » uppvärmning	»
» » smörjmedel och övriga (förut ej upptagna) förbruknings- artiklar	»
Arbetslöner ³⁾	
för dagarbetare (som ej arbeta å skift)	»
» skiftarbetare, fördelade på två skiftlag	»
» » » » tre »	»
Annan avlöning ³⁾ (till disponent, tjänstemän m. fl.) i den mån den bör belasta tillverkningen ⁴⁾	»
Övriga kostnader för tillverkningen (dock ej skatter å rörelsen)	
.....	} Mer bety-
.....	dande kost-
.....	nader torde
.....	här specifi-
.....	ceras.
Ej särskilt angivna	»
	Summa kronor

4. Företagets tillverkningskvantitet för året (om den låter sig angiva på ett någorlunda enkelt och enhetligt sätt):

Arstillverkningens försäljningsvärde efter avdrag av försäljningskostnader:

¹⁾ Endast sådan som motsvarar verklig värdeminskning.

²⁾ Erhålles t. ex. ström till belysning från egen kraftanläggning, upptages här endast kostnad för lampor o. d.

³⁾ Härunder inbegripes värdet å mer avsevärda naturaförmåner.

⁴⁾ I tillverkningskostnaden inräknas ej kostnader för försäljning, såsom för resande, särskilda försäljningskontor o. d. Beträffande personal, som tages i anspråk för såväl tillverkning som försäljning, torde avlöningen kunna uppdelas efter den ungefärliga tid, de kunna anses ägna åt de olika slagen av verksamhet.

5. Vilket eller vilka slag av drivkraft användas?
 Beloppet drivkraft i eff. hkr.¹⁾?
 Genereras elektrisk drivkraft vid egen kraftanläggning? I så fall
 med vad slag av kraft?

Skulle, om arbetstiden förkortades, inbesparad kraft kunna avyttras eller tillgodogöras
 för annat ändamål? Vad skulle den sålunda tillgodogjorda
 kraften kunna påräknas inbringa per timme?
 För det fall att drivkraft erhålles från annans kraftanläggning, efter vilka grunder be-
 räknas ersättningen?

-
6. Kan lagstadgad förkortning av arbetstiden (utan förändring av driftsättet i övrigt) för-
 väntas medföra ökad arbetsintensitet för samtliga eller vissa tillverkningsgrenar eller
 arbetargrupper och i så fall för vilka?

Om ökning av arbetsintensiteten kan förväntas, till hur många % skulle ökningen sannolikt
 uppgå
 vid förkortning av arbetstiden till 57 timmar per vecka?
 » » » » » 54 » » »
 » » » » » 51 » » »
 » » » » » 48 » » »

-
7. Skulle lagstadgad förkortning av arbetstiden föranleda ökning av arbetarantalet?
 I så fall för vilka tillverkningsgrenar eller arbetargrupper?

Skulle sådan ökning av arbetarantalet vidtagas i samband med övergång till arbete å
 skift eller till förändrad skiftindelning?
 Vilken dylik förändring skulle i så fall vidtagas och för vilka tillverkningsgrenar eller
 arbetargrupper skulle den gälla?

Med huru många % skulle arbetarantalet inom resp. tillverkningsgrenar eller arbetar-
 grupper sannolikt behöva ökas, för att produktionen skulle kunna vidmakthållas
 oförminskad

¹⁾ Komma olika slag av drivkraft till användning, anges kraftbeloppet för varje slag.

vid förkortning till 57 timmar?

» » » 54 »
 » » » 51 »
 » » » 48 »

Vilken ökning av den årliga produktionskostnaden skulle en dylik ökning av arbetarantalet (för vidmakthållande av produktionen) jämte därav påkallade förändringar i avseende å maskin- och redskapsutrustning, bostäder m. m. antagligen komma att medföra

vid förkortning till 57 timmar?

» » » 54 »
 » » » 51 »
 » » » 48 »

8. Skulle lagstadgad förkortning av arbetstiden sannolikt föranleda andra än härövan ifrågasatta förändringar i avseende å driften?

I så fall vilka och med vilken antaglig kostnad?

9. Anmärkningar

(Ort och dag.)

(Namn- eller firmateckning.)